

En del av Nordic Safe Cities

TRYGG BY NORGE

2020-2023

Resultater, læringer
og veier videre

A group of diverse young people, including men and women of various ethnicities, are gathered in a room with blue walls. Many of them have their hands raised in a gesture of solidarity or agreement, with some hands touching in the center. The atmosphere appears to be one of active participation and shared purpose. The text is overlaid in the center of the image.

**Sammen styrker vi den demokratiske samtalen
og forebygger ekstremisme**

INNHALDS- FORTEGNELSE

1

Udgitt av

Nordic Safe Cities & Gjensidigestiftelsen

Redaktion

Annhild Mosdøl, Gjensidigestiftelsen

Ingrid Tollånes, Gjensidigestiftelsen

Jepp Albers, Nordic Safe Cities

Emil Mønster, Nordic Safe Cities

Kine Aure Nilsen, Nordic Safe Cities

Yngve Carlsson, Carlsson Kompetanse

Erik Kruse, Fredrikstad kommune

Design

Assembly.design & Anna Thorslund

Årstall

2024

En særlig takk til alle Trygg by Norge medlemsbyer

2

- 6 Forord
- 11 Ambisjoner og resultater
- 15 Om Trygg by Norge
- 17 Oversikt over hovedresultater

- 40 Bakgrunnen for Trygg by Norge-satsingen
- 47 Rammeverk for strategier og tiltak
- 52 Organisering av forebygging på lokalt nivå – nordiske tilnærminger
- 60 Flere unge inn i fellesskapet
- 69 Flere inn i den demokratiske samtalen
- 82 Forebygging i digitale rom
- 96 Potensialet for samarbeid
- 101 Å skape og lære sammen

3

- 108 Å bygge demokratisk kultur blant barn og unge lokalt
- 118 «Trygg by loop» – en utviklings- og dokumentasjonsmodell
- 128 Muligheter for Trygg by Norge-samarbeidet 2024+
- 132 Vedlegg: Liste over deltagende parter
- 134 Referanseliste

FORORD

Kampen for å styrke demokratiet og bevare verdiene som gir trygghet, samhold og fellesskap, står som en av de helt sentrale samfunnsutfordringene vi deler i de nordiske landene.

Norge har opplevd tre alvorlige terrorhandlinger i nyere tid: I Oslo og på Utøya 22. juli 2011, i Bærum 10. august 2019 og i Oslo 25. juni 2022. Ekstremismen endrer seg, og det er et vedvarende behov for å skape langsiktige og nyskapende tiltak. Dette blir svært viktig i årene som kommer, særlig i lys av krigen i Europa, en tydelig normalisering av digital ekstremisme og en økning i polariserende konspirasjonsteorier og antidemokratiske holdninger.

I denne rapporten har vi samlet resultater og læringer fra Trygg by Norge-satsingen i 2020 – 2023.

Nordic Safe Cities og Gjensidigestiftelsen har gjennom Trygg By Norge ønsket å ta en ledende rolle i å skape tryggere byer og lokaldemokratier. Dette er gjort gjennom å støtte ulike prosjekter som har som mål å bygge demokratisk motstandskraft og motvirke hat, ekstremisme og konspirasjonsteorier.

I perioden 2020 - 2023 har 12 kommuner og over 50 frivillige aktører og kunnskapsmiljøer samarbeidet om å skape nye lokale tiltak. Flere av disse prosjektene er skalerbare konsepter som er klare til å tas i bruk i andre norske kommuner. Rapporten presenterer en rekke tiltak og læring fra dette samarbeidet som vil fortsette de nærmeste årene.

Vi håper at rapporten vil inspirere nasjonale og lokale aktører til å handle for å styrke demokratiet og bekjempe ekstremisme i Norge. Vi håper at flere kommuner, organisasjoner og kunnskapsmiljøer vil gjøre en forskjell og bidra til å styrke demokratiske verdier, særlig hos barn og unge. Håpet er at dette vil gi dem motstandskraft mot ekstremistiske miljøer og ideologier.

Ingrid Riddervold Lorange

Administrerende direktør
Gjensidigestiftelsen

Jeppe Albers

Direktør
Nordic Safe Cities

Del 1

AMBISJONER OG RESULTATER

Hovedmålet til Trygg by Norge-samarbeidet er at byene som deltar styrker evnen til å skape et trygt demokrati ved å forhindre hat, ekstremisme og radikalisering.

I programmet har 12 kommuner sammen med sivilsamfunnsorganisasjoner utviklet og igangsatt nye forebyggingskonsepter. Disse er skapt, testet og forsterket med støtte fra alle deltagerne i perioden 2020-2023. Trygg by Norge-samarbeidet fungerer dermed som et lærende nettverk, som utvikler og tester ut lokale initiativer og konsepter basert på forskning, kunnskap og erfaringer fra hele nettverket, både i Norge og i Norden.

Vi har lagt særlig vekt på å prøve ut tiltak som kommer i forkant av utfordringene, og gir kommuner og frivillige aktører mulighet til å skape forandring og dermed et tryggere demokrati. Forebygging av radikalisering og ekstremisme samt å bygge opp demokratiske motkrefter i samfunnet, er krevende oppgaver. Det kan være vanskelig for fagpersoner i kommunene å finne gode løsninger alene og sette av tiden og ressursene som kreves.

Resultater fra satsningen i pågående periode presenteres i denne rapporten innenfor disse områdene:

Utforsket forebygging som virker. Alle byene i nettverket har benyttet en felles evalueringsmodell med bakgrunn i forandringsteori for å dokumentere resultater. Underveis er disse resultatene delt og drøftet med resten av nettverket for å forsterke initiativene fortløpende.

Styrket og forløst sivilsamfunnets potensial i forebyggingsarbeidet. Alle byene har samarbeidet med sivilsamfunnsorganisasjoner og kunnskapsmiljøer for å skape merverdi, læring og bærekraftige konsepter.

Skalerbare konsepter. Det er samlet en rekke sterke konsepter for lokal forebygging av ekstremisme som kan skaleres til andre byer. Disse baserer seg på erfaringer fra en rekke av initiativene i byene. Ett eksempel på et skalerbart konsept er Demokratiguider, som brukes ved valg for å øke valgdeltakelsen. Demokratiguider ble først tatt i bruk i Fredrikstad i 2019, og ble benyttet i flere norske kommuner ved det siste kommunevalget, deriblant Sarpsborg, Drammen, Oslo og Tromsø.

« Jobben de gjør, både ved å motivere og informere om at det er enkelt å stemme, gjør mye. Når det har økt valgdeltakelsen med ti prosent i enkelte bydeler, er det kjempegode resultater. Her er Fredrikstad virkelig en foregangskommune, med både erfaring og gode resultater å vise til.»

(Stortingspresident Masud Gharakhani, sitert i Fredrikstad Blad 23.08.2023¹⁾)

En tryggere digital by. Det er skapt ny kunnskap om det digitale demokratiet i Norge, og igangsatt et arbeid med digital forebygging i sosiale medier i Kristiansand, Bodø og Tromsø.

«Trygg by loop». I samarbeidet er det utviklet en utviklings- og dokumentasjonsmodell for å etablere et felles språk og en felles ramme for å skape og dokumentere resultater. Denne kan også brukes av andre kommuner.

En helhetlig modell for å bygge demokratisk kultur blant barn og unge. Barn og unges rett til deltakelse og medvirkning på områder som berører dem, er styrket betraktelig i lovverk og i kommunale tjenester. Fredrikstad kommune har lang erfaring i

utprøving av modeller for deltakelse blant barn og unge, og har utarbeidet en helhetlig modell for å bygge demokratisk kultur og kompetanse som de mener flere kommuner kan få nytte av.

INNHOOLD I RAPPORTEN

Denne rapporten presenterer ambisjoner, resultater og læring basert på deltakernes egne evalueringer, samt vurderinger fra fagmiljøer. Vi har valgt å samle dette under fire tematiske deler, fordi flere læringspunkter og forbedringer underveis er de samme på tvers av kommunene. Vi har valgt å presentere tiltakene i enkle og korte formater, slik at leseren raskt kan få oversikt over den enkelte kommunes tiltak og ambisjoner for de kommende årene. Vi forteller også om arbeidet med å lage en evalueringsmodell og noen av utfordringene med egnevaluering i den enkelte kommune. Avslutningsvis presenterer vi en overordnet modell for hvordan kommuner kan arbeide for å bygge demokratisk kultur blant barn og unge.

OM TRYGG BY NORGE

Nordic Safe Cities og Gjensidigestiftelsen har sammen med 12 norske byer og en rekke sivilsamfunnsorganisasjoner etablert samarbeidet «Trygg by Norge». Formålet med samarbeidet er å skape robuste og motstandsdyktige lokaldemokratier som beskytter innbyggerne mot ekstremisme, hat og polarisering. Ambisjonen er å skape sterke konsepter for forebyggende arbeid i samarbeid mellom kommuner og sivilsamfunn. Trygg by Norge-samarbeidet fungerer som et lærende og kreativt fellesskap, hvor aktørene støtter hverandre i å utvikle og teste ut nye initiativer og tilnærminger for å håndtere utfordringene. Trygg by Norge ønsker å være i front på forebygging og ta grep for å skape endring og fremme et tryggere demokrati. Vi håper at resultatene og konseptene kan være til inspirasjon for andre byer i Norge og Norden.

"Trygg by Norge-samarbeidet er et viktig møtested for praktikere, politikere og forskere i Norge der erfaringer, innovative praksiser, ideer og kunnskap deles og diskuteres."

Tore Bjørge
Direktør, C-Rex

OVERSIKT OVER HOVEDRESULTATER

PROGRAMRESULTATER

Det overordnede målet med Trygg by Norge-samarbeidet er å forebygge radikaliserings og ekstremisme. Tiltakene går ut på å utvikle lokale konsepter med aktiviteter og arbeidsmetoder som når målgruppen(e) og som det er rimelig å anta vil ha en positiv effekt på det endelige målet.

Under følger en oppsummering av de samlede resultatene på overordnet nivå. Presentasjonen bygger på de samlede erfaringene som Gjensidigestiftelsen og Nordic Safe Cities har gjort på basis av samtaler og evalueringer fra kommunene og deres samarbeidspartnere.

1. Fra reaktiv forebygging til proaktiv demokratibyggning

På 2010-tallet handlet arbeidet i kommunene om å forhindre at ekstreme synspunkter vokste fram i skyggen av en mer reaktiv og individrettet innsats. Dette handlet om å identifisere personer som var i ferd med å radikaliseres, og gjennomføre målrettede tiltak for å få dem ut av ekstreme miljøer og aktiviteter. Dette omfattet også hjelpetiltak rettet mot fremmedkrigere som kom tilbake fra Syria. Mot slutten av tiåret ønsket flere av kommunene som nå er med i Trygg by Norge-samarbeidet å satse mer på forebygging gjennom demokratibyggning.

Midler fra Gjensidigestiftelsen og føringer om at tiltakene skal styrke samhandling med sivilsamfunnsorganisasjoner, bidro til å påskynde og forsterke denne endringen.

2. Lokale konsepter bygger lokalt demokrati og inkludering

Kommunene i Trygg by Norge har lyktes i å nå målet om å utvikle og prøve ut konsepter, metoder og aktiviteter som vil kunne ha stor overføringsverdi også til andre kommuner. Det dreier seg om alt fra å utvikle en omfattende og helhetlig modell for å bygge demokratisk kultur i Fredrikstad, til tiltak og metoder for å fremme toleranse, kritisk tenking og utvikle en sunn yringskultur blant ungdom. I enkelte kommuner er også voksne en viktig målgruppe. Mange av tiltakene er universelle, mens andre retter seg mot ungdomsgrupper som i mindre grad gjør seg gjeldende på universelle deltakelsesarenaer og som dermed heller ikke blir lyttet til.

Tre av byene har hentet inn metoder og tilnærminger fra land som er ganske like Norge politisk og kulturelt, og har «oversatt» og tilpasset dem til en norsk kontekst. Dette gjelder blant annet dialogmodellen «My country talks», toleranseprogrammet «I see – You see» og metoder fra GAME Danmark for å lære opp Playmakere som skal være mentorer og rollemodeller for utsatte ungdommer.

Mange av tiltakene, metodene og tilnærmingene er utviklet i nært samarbeid med forskningsmiljøer og nasjonale og regionale kompetansemiljøer. Det dreier derfor seg om kunnskapsbaserte tiltak med en tung faglig forankring.

3. Sivilsamfunnsorganisasjoner bidrar med kompetanse

Et viktig resultat av Trygg by Norge-samarbeidet er at kommunene har erfart at sivilsamfunnsorganisasjoner har høy kompetanse på temaer som ytringsfrihet, menneskerettigheter, toleranse, diskriminering, ungdomsmedvirkning og inkludering av særlig sårbare grupper. Selv ganske store bykommuner er for små til å kunne ha spisskompetanse på så mange temaer blant egne ansatte. Det betyr at kompetansen fra organisasjonene gir viktige bidrag til hvordan demokratiet kan utvikles og sårbare grupper inkluderes.

4. Viktige fellesarenaer for utviklingsarbeid

Nordic Safe Cities og Gjensidigestiftelsen har sammen skapt arenaer for å introdusere og prøve ut nye metoder og konsepter for forebygging. Dette understøttes av evalueringene av samarbeidet, hvor kommunene melder tilbake at drøftingen av konsepter og metoder med fagfolk fra andre byer har bidratt til å styrke egne prosjekter. Nettverket består av noen av de mest erfarne forebyggerne i kommune-Norge. Tre av de kommunale fagpersonene i nettverket deltar i den regjeringsoppnevnte Ekstremismekommisjonen som skal levere sin rapport vinteren 2024. Et flertall av de kommunale deltakerne i nettverket rapporterer at de ofte kontakter kollegaer i nettverket når de møter utfordringer i egne prosjekter eller i andre oppgaver de har ansvar for.

5. I front med digital forebygging

Et av de mest sentrale prosjektene i samarbeidet har vært «Trygg digital by». Målet har vært å bidra til ny innsikt om hat og ekstremisme som eksisterer på sosiale medier, og samtidig utvikle metoder for digital forebygging. Denne delen av satsingen har

bidratt med nye og unike data om hat og ekstremisme på lokalt og nasjonalt nivå i Norge. Samtidig har konseptet bidratt til at flere byer og aktører i Trygg by Norge-samarbeidet nå finner det enklere å utforske hvordan de kan arbeide med digitale forebyggingmetoder.

6. Utviklet «Trygg by loop»-verktøyet for å utvikle og dokumentere konsepter

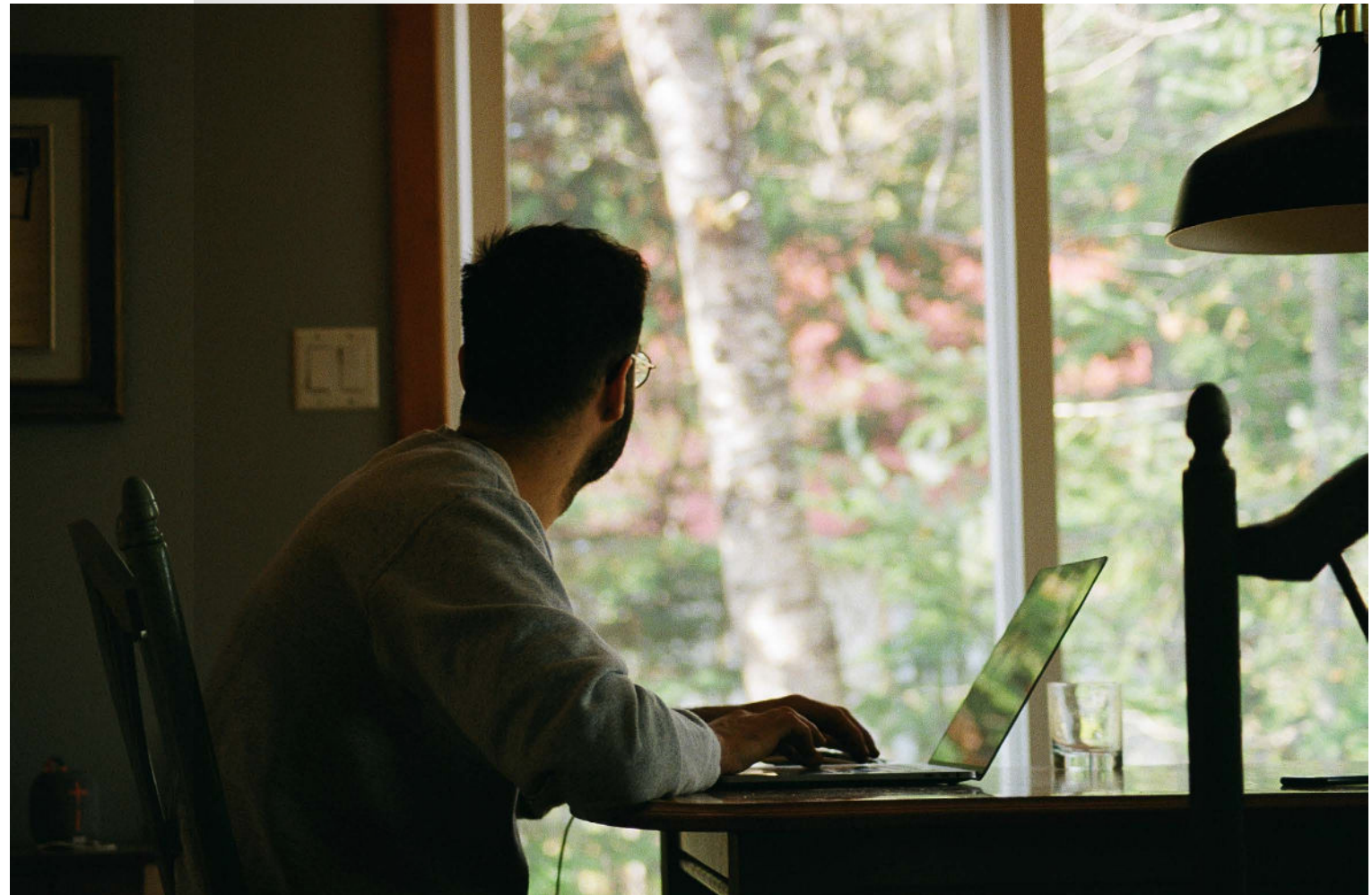
Selv om flere av tiltakene i Trygg by Norge-samarbeidet er foregangsprosjekter, er det kun noen få som har mulighet til å gjennomføre en forskningsbasert evaluering. Hvis konsepter og arbeidsmetoder skal spres til andre kommuner, er det en fordel at de ulike tiltakene dokumenteres på en best mulig måte. Det kan gjøres gjennom en egevaluering som beskriver innsatsen som er lagt ned, hvilke virkemidler og metoder som er benyttet og hvilke resultater dette har gitt.

En god egevaluering er viktig for læring og for å forbedre kommunenes eget arbeid for å nå oppsatte mål. Å bevise langsiktige effekter ligger derimot utenfor rekkevidden til slike egevalueringer – det viktigste «is not to prove, but to improve».

For å styrke utvikling av lokale konsepter og tiltak, har Trygg by Norge utviklet verktøyet «Trygg by loop» for å dokumentere og lære av eget arbeid. «Trygg by loop» ble først ferdigstilt i siste del av programperioden, og er derfor ennå ikke tatt i bruk som forutsatt av alle kommunene. Vi nevner det likevel her som et resultat av programmet, fordi det forhåpentligvis kan brukes i fremtidig utviklingsarbeid.

7. Trygg by Norge som sikkerhetsnett i en krevende pandemi-tid

Trygg by Norge-samarbeidet startet opp medio januar 2020 – to måneder før pandemien slo til og Norge stengte ned. Svært mye forebyggende arbeid i kommunene måtte skje uten direkte kontakt med målgrupper og uten muligheter for direkte samhandling med aktører utenfor egen kommune. Sekretariatet i Nordic Safe Cities, Gjensidigestiftelsen og kommunene fortsatte likevel samarbeidet gjennom digitale møter og seminarer utover i 2020 og 2021. Trygg by Norge bidro til at «trykket» i det ekstremismeforebyggende arbeidet kunne opprettholdes i medlemskommunene i en tid hvor pandemien overskygget og vanskeliggjorde mye annet forebyggende arbeid.

DETTE HAR VI SKAPT

GAME-HOUSE I ARENDAL

Game-konsept overført fra Danmark for å utdanne unge Playmakere og forebygge utenforskap.

UTEKONTAKT PÅ SNAPCHAT I BODØ

Etablert en arbeidsmodell tilgjengelig for alle, som bidrar til å forebygge utenforskap og trakassering av unge på Snapchat.

MINNE- OG LÆRINGSSENTER I BÆRUM

Senteret bidrar til kunnskap om årsaker til og konsekvenser av drapet på Johanne Zhangjia Ihle-Hansen og terrorforsøket i Al-Noor Islamic Centre 10. august 2019.

EN TRYGG ARENA FOR UENINGHETSFELLESKAP I OSLO

«Oslo Snakker» er en lokal dialogmodell basert på konseptet «My Country Talks» som kan brukes på tvers av aktører og generasjoner i byen.

DEMOS-MODELLEN I FREDRIKSTAD

Demos-konseptet samler sivilsamfunn og kommune i en felles innsats for å bygge demokrati og medborgerskap sammen med barn og unge.

DEMOKRATIALLIANSE I SARPSBORG

En motkraft-allianse mellom dem som arbeider med unge og unge selv som fokuserer på å forbedre motkraften mot hatytringer, voldelig ekstremisme og radikaliserings.

«MITT SYN, DITT SYN» I HAUGESUND

«Mitt Syn, Ditt Syn»-konseptet er overført fra finske til norske forhold for å undervise ungdom om kritisk refleksjon rundt informasjon fra internett.

DEMOKRATIPROGRAM I KRISTIANSAND

Ungdomsgruppe som møtes ukentlig og øver på å arrangere debatter, workshops og arrangementer med fokus på demokratisk utvikling og sunn ytringskultur.

DEMOKRATIDAG I LARVIK

Demokratidag for alle tiendeklasser for å skape en inkluderende og ansvarlig offentlig samtale og motvirke hatprat.

DEMOKRATIAMBASSADØRER I SKIEN

10 unge demokratiambassadører er utdannet og planlegger demokratiarrangementer for andre unge i Skien.

DIGITALT MODERASJONSPROGRAM I OSLO

Programmet spres i kommunen og til sivilsamfunnsaktører for å bidra til å skape et godt ytringsklima, forebygge konflikter og skape en trygg onlinekultur.

NYTT FELLESKAP I STAVANGER

Kommune og sivilsamfunn har sammen økt antall målrettede positive aktiviteter for utsatt ungdom for å skape sunne fellesskap og etablere samhørighet blant unge.

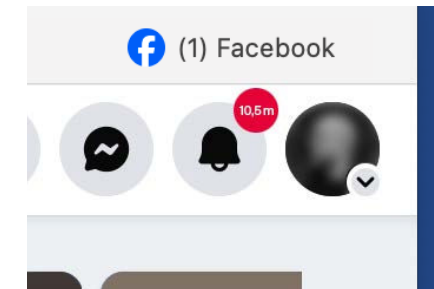

BANEBRYTENDE KUNSTIG INTELLIGENS

Norsk språkmodell og banebrytende algoritme laget for å gjennomføre nasjonale og lokale analyser av hat, ekstremisme og trakassering på Facebook. Algoritmen er nå åpent tilgjengelig slik at alle forebyggende aktører selv kan bruke teknologien til å gjennomføre egne analyser på sosiale medier.

NASJONAL ANALYSE AV HATYTRINGER

Den til dags dato mest omfattende analysen av hatefulle ytringer i det digitale demokratiet i Norge offentliggjort. 10.5 millioner hatytringer på Facebook-sidene til norske politikere, medier, offentlige personer og offentlige debatt-sider i perioden 1. januar 2020 til 27. september 2022 er analysert.

TRE TRYGGE DIGITALE BYER

Tromsø, Bodø og Kristiansand går foran med «Trygg digital by»-konseptet i Norge ved å bruke kunstig intelligens for å få ny innsikt om hat og trakassering på Facebook lokalt. Dataene brukes for å skape nye digitale forebyggingskonsepter på tvers av kommuner, frivillighet og næringsliv.

DEMOKRATIGUIDER I FLERE NORSKE BYER

Demokratiguider informerer innbyggerne om valget og deres stemmerett for å øke valgdeltakelsen og det demokratiske engasjementet. Konseptet ble vellykket skalert til flere norske kommuner, inkludert Stavanger, Sarpsborg, Tromsø og Oslo, under det siste lokalvalget.

KONSEPT- BESKRIVELSER

Arendal – GAME

Arendal har etablert konseptet GAME, som tilbyr et toårig utdanningsprogram for 15-25-åringene der de får opplæring i å lede aktiviteter, skape trygge rammer og konflikthåndtering, og dermed blir Playmakere. Dette konseptet ble introdusert som følge av bekymring for grupperinger av ungdom som begår kriminalitet og har en truende adferd, og dermed bidrar til utrygghet for byens befolkning. Man så at flere ungdommer manglet trygge fellesskap, noe som potensielt kan skape grobunn for negative holdninger. Målet med konseptet er å skape trygge fellesskap og et godt lokalmiljø for alle. Arendal er godt i gang med GAME-konseptet og har utdannet rundt 20 Playmakere og arrangert mer enn 30 gratis aktiviteter av og for ungdom. Ambisjonen for 2025 er å realisere et GAME House i Arendal, som det er avsatt midler og tomt til.

Bodø – Utekontakten på Snapchat

Bodø kommune ved Utekontakten har fått støtte til et utviklingsprosjekt knyttet til forebyggende ungdomsarbeid på Snapchat. Foreløpige erfaringer viser at Snapchat er en arena med stort potensial i slikt arbeid. Plattformen brukes i dag som et av Utekontaktens verktøy for å etablere kontakt med ungdom i målgruppen, gi råd og veiledning, rekruttere dem til aktiviteter og dele nyttig informasjon om ungdomsrelaterte temaer. Målet med prosjektet er å utvikle gode praksismodeller for sosialt ung-

domsarbeid på Snapchat, innenfor gjeldende juridiske rammer. Praksismodellene skal gi sosialarbeidere trygge digitale verktøy for å identifisere og komme i kontakt med ungdom i risiko for utenforskap, med sikte på å forebygge negativ utvikling på individ- og gruppenivå. Det er også meningen at erfaringer kan brukes til å spre sosialt arbeid på andre sosiale medier.

Bærum – Minne- og læringscenter

Bærums trygghet og fellesskap ble alvorlig utfordret ved drapet på Johanne Zhangjia Ihle-Hansen og terrorforsøket mot Al Noor-moskéen i 2019. Ingen ble drept i moskéen, men angrepet utløste sterke motreaksjoner og fremhevet behovet for en møteplass for dialog og forebygging. Målet med minne- og læringscenteret er å skape en møteplass for dialog og kunnskap, noe som igjen kan øke motstandskraften mot ekstremistiske og hatefulle holdninger. Centeret sto ferdig i desember 2022, og er nå åpent for besøkende. Bærum kommune jobber også med kartleggingsarbeid og workshops i samarbeid med Oslo politidistrikt. Ambisjonen frem mot 2025 er å skape en felles plattform, innblikk og verdigrunnlag for alle organisasjoner, formalisere dette arbeidet både lokalt og nasjonalt, og konsolidere minne- og læringscenteret som en etablert møteplass.

Fredrikstad – Demos

Fredrikstad er en kommune med store sosioøkonomiske forskjeller og høy barnefattigdom, noe som kan påvirke demokratisk deltakelse. I tillegg blir lokale, nasjonale og internasjonale demokratier utfordret av blant annet manglende deltakelse, sviktende tillit, falske nyheter og frykt for å ytre seg på grunn av et hardt ytringsklima. Fredrikstad har gjennomført lokale kartlegginger som avdekket antidemokratiske holdninger og støttet til

bruk av vold som politisk virkemiddel i enkelte ungdomsgrupper. Demos-konseptet skal møte disse utfordringene ved å øke barn og unges kunnskap om demokratiske prinsipper og praksis, bygge demokratisk kultur og bidra til et sterkere lokaldemokrati. Dette gjøres gjennom en rekke forskjellige demokratiltak og -aktiviteter, for eksempel debatter for, med og av ungdommer, styrking av elev- og fritidsklubbdemokrati, dialogworkshops, demokratisk trening, ungdomsworkshops, dyp debatt, demokrati-camper om sommeren, turer til Utøya, med mer. I 2025 har Fredrikstad ambisjoner om å etablere Demos som en forpliktende og konkret samarbeidsplattform i kommunen.

Haugesund – «Mitt syn, Ditt syn»

Haugesund kommune ønsket å tilby et undervisningsprogram i skolen og på fritidsarenaer som kunne bidra til lavere konfliktnivå blant ungdom og samtidig gi dem et verktøy for egen livsmestring. For å få dette til har kommunen oversatt og tilpasset det finske programmet «I See, You See» til norske forhold under tittelen «Mitt syn, Ditt syn». De har også utviklet en kognitiv treningsmetode for kritisk refleksjon og perspektivtaking. Kommunen har i den forbindelse inngått et samarbeid med blant annet Pionerkirken og Klok produksjon. «Mitt syn, Ditt syn» er gjennomført som et pilotprosjekt med 30 ungdommer i Haugesund.

Kristiansand – Demokratiprojektet

Kristiansand har lokale utfordringer med polarisering, likestilling, levekår og hat og hets mot marginaliserte grupper. Samtidig mangler byen arenaer for øving og mestring av ungt engasjement. For å komme disse utfordringene i møte har Kristiansand et mål om å motvirke hatkriminalitet og hatefulle ytringer, radikalisering og voldelig ekstremisme gjennom demokratiopp-læring av ungdom og underrepresenterte grupper. Derfor har kommunen etablert et demokratinettverk for og med ungdom. Ungdommene har fått veiledning, undervisning og arrangert workshops, debatter og temakvelder. Ettersom prosjektets mål er å styrke ungdomsmedvirkning og demokratiske prosesser, har det vært viktig å samarbeide med organisasjoner, lag og instanser som aktivt jobber for dette. Frem mot 2025 vil Kristiansand kommune fortsette arbeidet med å skape et tryggere uenighetsfellesskap der flere unge deltar, og dermed bidra til et mindre polarisert lokalsamfunn.

Larvik – KomINN i Demokratiet

Larvik kommune har utfordringer med lav score på levekårsindikatorer, en sammensatt befolkning med ulike bakgrunner og bekymring knyttet til hatefulle ytringer i sosiale medier. Spesielt ungemennesker opplever hets, mobbing og trakassering i sosiale medier. Kommunen ønsker å skape økt bevissthet og kompetanse om hatefulle ytringer og ekstremisme i befolkningen, og særlig blant ungdom. Dette gjøres konkret gjennom en årlig KomINN Demokratidag for alle tiendeklassinger i kommunen, hvor temaer som ytringsfrihet, demokrati og hatprat diskuteres. Arrangementet er et samarbeid mellom kommunen og Stopp Hatprat, Flexid, Larvik bibliotek og Dialogpilotene. Larviks ambisjoner frem mot 2025 er at Demokratidagen blir en del av det helhetlige arbeidet med demokrati og medborgerskap i skolen.

Oslo – Ytringskultur på nett

I Oslo leder SaLTo-sekretariatet arbeidet med å styrke kommunens arbeid mot hatefulle ytringer, radikalisering og ekstremisme. Flere undersøkelser viser at mange voksne avstår fra å delta i den offentlige debatten på sosiale medier på grunn av et aggressivt debattklima. Kommunen har et mål om å bidra til å dempe polariseringen på nett og legge til rette for en trygg uenighetskultur og meningsutveksling blant innbyggerne. For å oppnå dette er det lansert en moderatorplakat for kommunens digitale plattformer, avholdt workshops og en installasjon om ytringskultur, samt at konseptet «Oslo Snakker» er utviklet. Oslo kommune har samarbeidet med og fått innspill fra blant andre NRK, Fritt Ord, Medietilsynet, C-Rex/UiO, OsloMet, Faktisk.no, Samarbeidsrådet for tro og livssynssamfunn (STL) og Deichman Tøyen. Oslos ambisjoner mot 2025 er å skape en tryggere uenighetskultur på sosiale medier, utvikle manualer som kan brukes i andre byer og tilpasses lokale forhold, samt å få økt kunnskap, trygghet og handlingskompetanse på feltet.

Sarpsborg – Ung Motkraft

Gjennom Trygg by Norge-samarbeidet har Sarpsborg hatt et mål om å skape en motkraft mot hat og ekstremisme, samt å styrke demokratiet på tvers av ulike aktører i kommunen med felles kunnskap og samhandling i en bred allianse. Målgruppen er ungdom og ansatte som jobber med ungdom. Kommunen samarbeider med Fellesverket 1016, Røde Kors og Dialogforum Østfold, politiet og ungdomsrådet. Ungdomsrepresentantene i prosjektet har vært pådrivere for å sikre likeverdige partnerskap og at deres stemmer blir hørt. Aktiviteter inkluderer Ung Motkraftcamp, dialogdager, demokrativerksted, workshops og debatter. Ambisjonen for 2025 er å sikre at Ung Motkraft-alliansen fortsetter å være handlekraftig, at den videreutvikles og bygger videre på de utprøvde konseptene.

Skien – Demokratiambassadører i Skien

Skien har utfordringer med at ungdom og personer med innvandrerbakgrunn er underrepresentert i lokaldemokratiet. Særlig gutter med minoritetsbakgrunn faller utenfor arenaer for demokrati og påvirkning. Flere Skiensborgere har sluttet seg til terrororganisasjoner i utlandet eller blitt dømt for terrorvirksomhet. SIAN oppsøker distriktet jevnlig. Målet for Skien kommune er å styrke motstandsdyktigheten mot hat og voldelig ekstremisme gjennom å øke ungdoms demokratiske kompetanse og deltakelse i lokaldemokratiet. Dette gjelder spesielt unge med minoritetsbakgrunn. Skien kommune har derfor arbeidet med å rekruttere seks til åtte demokratiambassadører. Disse møtes ukentlig for å planlegge og gjennomføre aktiviteter som temakveld om rasisme, fagtur til Oslo, demokratiuke i september, fagdager i skolen og valgdebatter frem mot kommunevalget 2023. Prosjektet er forankret i Oppvekst- og kulturavdelingen i Skien kommune, og har samarbeidsavtale med Telemark innvandrerråd. Frem mot 2025 ønsker kommunen at prosjektet skal forankres politisk som en del av det helhetlige forebyggende arbeidet.

Stavanger – Inkludering av utsatt ungdom

Stavanger kommune har hatt utfordringer med at unge, særlig gutter i alderen 15-17 år, «henger i sentrum» og begår kriminalitet. Målgruppa finner seg sjelden til rette i eksisterende fritidsklubber og aktivitetstilbud. Målet i Trygg by Norge-arbeidet er å etablere møteplasser og aktiviteter for spesielt utsatte tenåringer i et samarbeid mellom Stavanger kommune, Forandringshuset (KFUK-KFUM) og Fellesverket (Røde Kors). Det er etablert en åpen møteplass med matservering og trygge voksne til stede, med tilbud som leksehjelp, konfliktforebyggende megling, ekspertgruppe med ungdommer, Culinary Change, United

Brothers, United Sisters, Allidrett og LAN. Fellesverket har ungdommer i arbeidstrening, spesialtilpasset utdanningsløp og sommerjobb. Ambisjonen frem mot 2025 er ytterligere politisk forankring av disse aktivitetene.

Tromsø – Trygg digital by

I Tromsø har man utfordringer med generell utenforskap blant unge, og utrygge miljøer på sosiale medier. Derfor er målet å skape en tryggere kommune på nett og redusere utenforskap blant unge. Kommunen planlegger derfor å inngå i Trygg digital by-konseptet samt å utvikle prosjektet «The Village» samt flere tilhørende workshops om temaet. Frem mot 2025 vil kommunen jobbe målrettet med å styrke kompetansen om forebyggende aktiviteter på nett og se dette arbeidet i sammenheng med andre forebyggende tiltak.

Del 2

BAKGRUNNEN FOR TRYGG BY NORGE-SATSINGEN

Både i Norge og internasjonalt er ytterliggående miljøer langs ulike akser villige til å bruke vold og provokasjon for å oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål. Norge har opplevd tre alvorlige terrorhandlinger i nyere tid: I Oslo og på Utøya 22. juli 2011, i Bærum 10. august 2019 og i Oslo 25. juni 2022. To ble utført av unge menn med høyreekstrem overbevisning, og én av en mann med antatt islamistisk overbevisning. Politiets sikkerhetstjeneste (PST) vurderer det som mulig at både høyreekstremister og ekstreme islamister kan utføre liknende angrep framover i sin siste nasjonale trusselvurdering fra 2023.²

De ytterliggående miljøene er både regionale og internasjonale. I perioden 2013 til 2016 reiste et hundretalls unge fra Norge, fortrinnsvis fra kommunene rundt Oslofjorden, til Syria for å utkjempes «hellig krig» med den Islamske staten. Man ser at hendelser i ett land, slik som publisering av karikaturtegninger og koranbrenning, kan gi næring til angrep og uro andre steder. Polarisering, konspirasjonsteorier og netthets krysser landegrensene, og kan fremover være en trussel mot våre demokratiske institusjoner og tilliten i samfunnet.

Med bakgrunn i flere liknende hendelser i våre naboland, opprettet Nordisk Ministerråd i 2015 et nordisk nettverk for forebygging av voldelig ekstremisme. De nordiske landene har relativt like samfunnsstrukturer, institusjoner og strategier for forebygging, samt tradisjon for å samarbeide om sikkerhets spørsmål. Dette førte til opprettelsen av Nordic Safe Cities, først som et

nettverk og i 2019 stiftet som en uavhengig, ideell medlemsorganisasjon for og med nordiske byer og kommuner. Nordic Safe Cities jobber lokalt og på tvers av byer i Norden for å fremme innbyggernes trygghet og hjelpe byene med å motarbeide ekstremistisk hat og vold.

GJENSIDIGESTIFTELSEN SOM SAMARBEIDSPARTNER

Gjensidigestiftelsen er en finansstiftelse som forvalter verdier fra over 200 års forsikringshistorie i Norge. Gjennom tildelinger til samfunnsnyttige formål bidrar stiftelsen til trygghet og helse under visjonen «Gode liv i et trygt samfunn».

I 2019 ble Gjensidigestiftelsen medlem av Nordic Safe Cities og inngikk en bilateral avtale om samarbeid. Samarbeidet ble døpt *Trygg by Norge*. Da Trygg by Norge ble opprettet, hadde Nordic Safe Cities og de nordiske medlemsbyene allerede et aktivt nettverk med kunnskapsdeling og flere felles forebyggingsinitiativer. Det var imidlertid en utfordring å sikre finansiering til å teste ut nye tiltak. Gjensidigestiftelsens styre vedtok derfor å sette av midler til prosjekter i de norske kommunene som er medlemmer av Nordic Safe Cities, samt å støtte møteplasser og forsterke kunnskapsdeling i nettverket. I 2023 er tolv norske byer medlemmer av Nordic Safe Cities: Arendal, Bodø, Bærum, Fredrikstad, Haugesund, Kristiansand, Larvik, Oslo, Sarpsborg, Skien, Stavanger og Tromsø. Gjensidigestiftelsen har tildelt 38,5 millioner kroner til aktørene i nettverket i perioden 2019-2023.

Formålet til Trygg by Norge-samarbeidet er å fremme tiltak som kan skape trygge byer gjennom å forebygge ekstremistisk hat og vold.

SAMARBEIDSMODELL

Trygg by Norge er et samarbeid der Gjensidigestiftelsen, Nordic Safe Cities, de tolv kommunene og en rekke sivilsamfunns-organisasjoner i fellesskap former og gir innhold til aktivitetene. Gjensidigestiftelsen så behovet for å forebygge ekstremistisk hat og vold, men kunne ikke gjennomført satsingen uten den faglige soliditeten og nettverket til Nordic Safe Cities. I de fleste byene er det SLT-koordinatorene som er primærkontakten fra kommunen, men en rekke andre enheter deltar også, inkludert aktiv støtte fra politisk ledelse flere steder.

Det har ikke vært et mål å rekruttere flest mulig byer, men å engasjere byer som har opplevd utfordringer med ekstremisme lokalt og som har arbeidet aktivt med tematikken de siste årene. Det er kun norske kommuner som er medlem av Nordic Safe Cities som kan få midler gjennom Trygg by Norge-samarbeidet. For å delta i satsingen stilles krav til kommunene om at de skal dele kunnskap underveis med andre byer i nettverket, at de vil bidra til å utvikle mulige felles initiativer på møter og samlinger samt spre konsepter, kunnskap og erfaringer til andre kommuner.

Det har vært mulig å søke om støtte fra Gjensidigestiftelsen til prosjekter som er solid forankret i kommunen. Mange av kommunene har lokale handlingsplaner eller strategier for forebygging av radikaliserings, voldelig ekstremisme, hatkriminalitet og/eller hatefulle ytringer som prosjektene er knyttet til. For å motta midler er det en forutsetning at kommunen må samarbeide med minst én sivilsamfunnsorganisasjon. Andre sentrale kriterier er at målgruppen involveres, kommunen bidrar med egeninnsats/medfinansiering, prosjektene er langsiktige og ikke personforankret, samt at det sikres kunnskapsdeling og kompetanseoppbygning i kommunene og organisasjonene etter endt prosjektperiode.

I Trygg by Norge bidrar Gjensidigestiftelsen vel så mye med midler til kompetanseheving og erfaringsdeling som med prosjektmidler.

Kommunene har tilbud om rådgiving fra Nordic Safe Cities, ulike fagekspertiser og Gjensidigestiftelsen, både knyttet til utforming av prosjekt og søknad, til selve gjennomføringen og evalueringen. Det har vært jevnlig Trygg by Norge-møter med drøfting av felles og lokale utfordringer. Kommunen og deres samarbeidspartnere har vært invitert til Trygg by Norge Arenaen, en årlig fysisk samling, i tillegg til Nordic Safe Cities' nordiske samlinger. Både medlemskapet i Nordic Safe Cities og Trygg by Norge-samarbeidet har gitt byene direkte kontakt med norske, nordiske og internasjonale forskere og fagekspertiser. Modellen er unik i norsk og nordisk sammenheng.

KRAV OM SAMARBEID

I Trygg by Norge-samarbeidet har Gjensidigestiftelsen satt krav om at kommunene må samarbeide med minst én sivilsamfunnsaktør for å motta faglig og økonomisk støtte. Sivilsamfunn kan defineres som frivillige organisasjoner, ulike pressgrupper og individer, som sammen fremmer eller arbeider for en sak eller oppgave på frivillig grunnlag.³ Sivilsamfunnet kan også forstås som den del av samfunnslivet som verken ligger innenfor offentlig sektor eller privat sektor (næringslivet).

Den statlige frivillighetspolitikken slår fast at frivillig innsats er en kilde til fellesskap, demokratiutøvelse og kompetanse. Det er et mål at denne kilden skal være tilgjengelig for alle, uansett alder, kjønn, etnisitet, inntekt, funksjonsnivå eller interessefelt. Myndighetene ønsker at frivilligheten skal sikres en plass rundt bordet – fordi det gjør politiske vedtak bedre.⁴

Organisasjonslivet i Norge er svært omfattende, med mange organisasjoner på mange ulike felt.⁵ Frivilligheten spiller en viktig rolle innenfor sentrale samfunnsområder som kultur og fritid, helse og omsorg, barn og oppvekst, integrering og beredskap. Samspill mellom kommuner og frivillige organisasjoner foregår på et bredt spekter av de kommunale ansvars-områdene. Omfang, formalisering og typer samspill varierer mellom ulike ansvarsområder, og også størrelsen på sammensetningen av de frivillige organisasjonene vil påvirke samspillet.

Kommunesektorens organisasjon KS og Frivillighet Norge har siden 2011 jobbet sammen for å styrke samarbeidet mellom frivillig sektor og kommunene. Gjennom *Plattform for samspill og samarbeid mellom frivillig og kommunal sektor*, har partene tydeliggjort ambisjonene på dette området.⁶ I plattformen er partene enige om at samarbeid og samhandling mellom offentlig og frivillig sektor baseres på likeverdige partnerskap og gjensidig respekt for hverandres roller. Frivillig sektor bidrar med store verdier til samfunnet, er samfunnsbyggende og tillits-skapende og spiller en viktig rolle i den nordiske demokratiske modellen. Frivillige organisasjoner er viktige for demokratiet ved å være pådrivere, gjennom å formidle folks interesser til det politiske systemet utenom valg, være en skole i demokratisk deltakelse og ha en rolle som kritisk korrektiv.

RAMMEVERK FOR STRATEGIER OG TILTAK

HVA ER RADIKALISERING OG HVEM BLIR RADIKALISERT?

Radikalisering og ekstremistisk hat og vold er vanskelig å både forstå og å håndtere. Forskning på radikaliseringsprosesser indikerer at individer gradvis endrer holdninger og atferd over flere år, men spesifikke hendelser, slik som konflikten i Syria, kan føre til raskere radikaliseringsprosesser. Ofte fremmes radikaliseringen gjennom internettets mørke rom. Mange rundt dem som radikaliseres, slik som lærere, trenere, medelever eller familie, kan oppfatte endringene uten å forstå alvoret eller vite hvordan de skal håndtere det. I andre tilfeller har ikke personens nettverk oppfattet endringene i det hele tatt.

Det finnes ingen felles vitenskapelig definisjon av hva radikalisering er eller entydig hvilke «*push and pull*»-faktorer som kan øke sårbarheten for eller motstandskraften mot å bli radikalisert.⁷ Man vet likevel om flere trekk ved individer som har blitt radikalisert. De fleste med tilknytning både til høyre-ekstreme og ekstreme islamistiske miljøer i Norge har lav utdanning og står utenfor eller svakt i arbeidslivet. Mange befinner seg i en generelt vanskelig livssituasjon. Det er høy forekomst av psykiske lidelser og rusmisbruk, kriminell aktivitet og voldsrelaterte lovbrudd i begge grupper.⁸ Opplevelse av trakassering, diskriminering og rasisme kan forsterke følelsen av å stå utenfor og øke risikoen for at sårbare individer radikaliseres. Det å komme i kontakt med og bli rekruttert inn i radikale fellesskap øker faren for å benytte vold som politisk virkemiddel.

Det siste tiåret ser man også at radikalisering og rekruttering til ekstreme grupper i større grad enn tidligere skjer i voksenalder, snarere enn primært å være et ungdomsfenomen.⁹

«GJENSTRIDIGE PROBLEMER» OG FOREBYGGING

Siden radikalisering og ekstremisme er sammenfiltret med mange andre sosiale og økonomiske samfunnsutfordringer, regnes de som «gjenstridige problemer» (engelsk: *wicked problems*). Gjenstridige problemer kjennetegnes av at de er komplekse, med mangefasettete årsaker som påvirker hverandre gjensidig. Det finnes ingen enkle løsninger for gjenstridige problemer. Arbeidet med disse utfordrer både organisatoriske grenser, forvaltningsområder og hierarkiske nivåer.¹⁰

De gjenstridige problemene kan forsøkes forebygget tidlig gjennom å bygge inkluderende samfunn og gode borgere. Virkemidlene er alt fra gode fellesinstitusjoner som barnehager og skoler, inkluderende fritidsaktiviteter, tiltak som fremmer gjennomføring av videregående skole og i neste omgang inkludering i arbeidslivet m.m. Tiltak som forebygger kriminalitet, vil med stor sannsynlighet også kunne forebygge radikalisering og ekstremisme. Likeledes kan tiltak som bygger demokratisk kompetanse og forståelse for demokratiet – herunder motstandskraft mot hatretorikk og konspirasjonsteorier - være en del av en slik langsiktig og bred forebygging. Ekstremisme dreier seg ikke bare om vilje til å begå terrorhandlinger, men også om forakt for demokratiske institusjoner og demokratiske prosesser, samt forakt rettet mot deltakere i demokratiet. Det å bygge gode samfunn, robuste individer og demokratisk kompetanse går inn under den engelske forkortelsen PVE: *Preventing Violent Extremism*. Det dreier seg enten om brede universelle tiltak eller tiltak rettet mot en mer avgrenset målgruppe som kan være i risikozonen for å radikaliseres, men som ennå ikke er det.

Ekstremisme og terror kan også forebygges sent – noe som dekkes av begrepet CVE: *Countering Violent Extremism*. Typiske tiltak er hjelp og behandling for å håndtere psykiske lidelser og rusproblemer, hjelp inn i utdanningssystemet, tilbud om arbeid og bolig for personer med risiko for å radikaliseres. Tanken er at en bedret livssituasjon og inkludering i normalsamfunnet vil kunne enten forhindre en radikalisering eller snu en påbegynt radikaliseringsprosess og dermed redusere intensjonene om å begå voldelig terror. Samme type tiltak kan også brukes overfor personer som deltar i ekstreme miljøer, for å hjelpe dem ut og inn i normalsamfunnet (jf. exit-arbeid). Et mye brukt tiltak på individnivå, er mentorer som opparbeider en personlig relasjon, bygger tillit og som deretter kan hjelpe enkeltpersoner til helsetjenester, bolig, utdanning og arbeid.

Denne sene forebyggingen har også en sikkerhetsdimensjon, der målet er å identifisere personer som radikaliseres og i neste omgang kan utvikle vilje og kapasitet til å begå terror, slik at terrorhandlinger kan avverges. Politiet og PST har et klart ønske om at blant annet deres samarbeidspartnere i utdanningsinstitusjoner, sosialomsorg (NAV) og helsevesen kan avdekke og formidle informasjon om bekymringsfulle miljøer og enkeltpersoner. Målet er å avverge terror gjennom å overvåke, uskadeliggjøre eller fengsle enkeltpersoner. Målet kan også være å gi enkeltpersoner hjelp og støtte slik at risikoen for at de vil begå en terrorhandling minsker. Uavhengig om målet er repressivt eller hjelpende, forutsettes det at enkeltpersoner identifiseres.

ORGANISERING AV FOREBYGGING PÅ LOKALT NIVÅ

– NORDISKE TILNÆRMINGER

Flere nordiske byer har opplevd terrorangrep de siste årene: Oslo i 2011 og 2022, København i 2015, Stockholm og Turku i 2017. I tillegg opplevde de nordiske landene på begynnelsen av 2010-tallet at et betydelig antall unge voksne dro til Syria og sluttet seg til ISIL. Dette satte forebygging av voldelig ekstremisme tydeligere på agendaen i både Danmark, Finland, Sverige og Norge.

Det finnes mange likheter i måten de nordiske landene har håndtert voldelig ekstremisme på. Dette har sammenheng med kulturelle og politiske likheter mellom landene, og kanskje særlig med at alle landene har sterke kommuner med ansvar for en stor del av offentlige tjenester. Voldelig ekstremisme anses for å være et komplekst problem som fordrer at flere institusjoner og tjenester samarbeider, hvis det skal forebygges og motvirkes. Arbeidet krysser sektorer og institusjoner, og involverer skoler, sosialtjenesten (NAV), helsesektoren og sivilsamfunnet, det ordinære politiet og sikkerhetspolitiet – for å nevne de viktigste. I alle landene finnes det strukturer for å koordinere informasjon og innsatser for å forebygge radikaliserings og ekstremisme – SSP i Danmark, SLT i Norge, Anchor i Finland og SSP og SIG-teams i Sverige.

I Norge har forebygging av voldelig ekstremisme på lokalt og nasjonalt nivå i hovedsak bygget på det eksisterende organisatoriske rammeverket for forebygging av ungdomskriminalitet (SLT). En viktig begrunnelse for dette er at ekstremisme også dreier seg

om kriminalitet. Det er i stor grad de samme bakgrunnsfaktorene som fører til både kriminalitet og ekstremisme, blant annet ulike former for utenforskap. Dessuten er det en betydelig overlapp mellom kriminalitet og ekstremisme. En stor andel av de som har deltatt i ekstreme miljøer – både islamistiske og høyreekstreme – har også en kriminell fortid og nåtid.

Det er likevel større ulikheter mellom de nordiske landene enn man kanskje kunne forvente. Ifølge Bjørge (2021¹¹) er tverretattlig samarbeid rundt forebygging av ekstremisme mye mer omfattende og institusjonalisert i Danmark og Norge enn i Finland og særlig i Sverige. Noen av disse forskjellene skyldes at politilovene i henholdsvis Danmark og Norge i mye større grad understreker betydningen av forebygging og viktigheten av å samarbeide med andre om proaktive tiltak. Den største forskjellen mellom Norge og Danmark er at sistnevnte har en lovgivning som tillater utveksling av følsom personlig informasjon for å forebygge kriminalitet og ekstremisme. Norge har en lovgivning som gir muligheter for utveksling under gitte vilkår, men den er likevel mer restriktiv enn den danske.

Politiet i Sverige og Finland er mer reaktive i sin tilnærming enn i Danmark og Norge. I Sverige har en rådende holdning vært at et tett samarbeid mellom lærere og sosialarbeidere med politiet, kan underminere tilliten som førstnevnte er avhengig av. I Finland er det gjennom den såkalte Anchor-modellen et formalisert samarbeid mellom politi og helsevesenet – og særlig psykiatrien. Radikalisering forklares i stor grad som forårsaket av mentale problemer og psykiske lidelser. Dette bidrar i sin tur til mindre oppmerksomhet om andre faktorer som fremmer radikaliserings og derved kobles sosialtjeneste, fritidssektor og utdanningssystemet i liten grad inn i samarbeidet – slik tilfellet er i Danmark og Norge.¹² Sverige har i sin tilnærming til ekstremisme over lang tid prioritert å styrke og sikre demokratiet fremfor reaktive politiltak.¹³ På lokalt nivå har dette skjedd i regi av kommunene, men utenfor de kriminalitetsforebyggende samhandlingssystemer hvor politiet er en nøkkelaktør.

En viktig forskjell mellom Danmark og Norge er at SSP-modellen i Danmark er forankret i lov, og det er *politiet* som har primæransvaret for at modellen fungerer og brukes. Den gjennomføres relativt likt i alle Danmarks kommuner.

I Norge er det *kommunene* som har ansvar for å ta SLT-modellen i bruk. Dette er ikke lovpålagt, og det er fritt opp til kommunene om de skal arbeide etter en slik modell og hvordan de skal gjøre det. Omtrent halvparten av landets kommuner har tatt modellen i bruk. De aller fleste mellomstore og store kommuner i Norge bruker modellen, og alle kommunene i Trygg by Norge-samarbeidet gjør det. Samtidig innebærer denne kommunale friheten at det kan være store variasjoner mellom kommunene i hvordan de utformer arbeidet og hva de prioriterer.

Friheten til å organisere og prioritere det kriminalitets- og ekstremismeforebyggende arbeidet slik kommunen ønsker, har vært en viktig rammebetingelse når det gjelder muligheten til å benytte et program som Trygg by Norge. Uten denne friheten ville det vært vanskelig å benytte et program som kommer inn fra utsiden av offentlig sektor og i tillegg har klare føringer om å involvere og støtte sivile initiativ og tiltak.

Norske nasjonale myndigheter, politiet og etterretningstjenesten har et overordnet ansvar for å forebygge terror. Kommunene på sin side, har over tid fått og tatt økt ansvar for å forebygge ekstremisme og sikre innbyggerne mot vold og terror, selv om det ikke er et formelt juridisk ansvar. Kommunene har derimot vært utsatt for en form for «myk styring». Nasjonale myndigheter med PST-sjefen og statsministeren i spissen understreket midt på 2010-tallet tydelig kommunenes rolle og ansvar for å forebygge og forhindre ekstremisme. Gitt den rollen kommunene har i det norske velferdssystemet var dette naturlig. Et viktig budskap fra statlige myndigheter var at kommunenes vilje og evne til å identifisere personer i risikozonen måtte styrkes.

Dette ble tatt alvorlig i kommunene og det påvirket dem i retning av å fokusere på å oppdage og styrke arbeidet med enkeltsaker. Ifølge Lied mfl. (2016) som kartla kommunenes rolle i det ekstremismeforebyggende arbeidet i fem byer (som nå alle er med i Trygg by Norge), fikk det brede forebyggende arbeidet med å forhindre at ekstremistiske holdninger og synspunkter vokser fram mindre prioritet. Det påpekes også at det var lite aktivitet i kommunene for å jobbe forebyggende på internett gjennom å motsi hatytringer og forhindre rekruttering på nett. Det kommunale arbeidet kunne plasseres innenfor den kortsiktige forebygging og CVE (*Countering Violent Extremism*).

ET ENDRET UTFORDRINGSBILDE

Arbeidet med å forebygge ekstremisme på 2010-tallet var altså preget av å identifisere enkeltpersoner, for å iverksette både repressive og hjelpende tiltak. Tiltakene var innrettet mot dem som den gang var definert som den store ekstremismeutfordringen: Unge voksne som dro til Syria som fremmedkrigere og som i neste omgang kunne returnere som enda mer ekstreme og farlige. Det mer langsiktige og holdningsskapende arbeidet knyttet til å bygge demokratiske verdier, kunnskap og ferdigheter ble i mindre grad prioritert. Det samme gjaldt hatytringer på internett.

Trygg by Norge-samarbeidet ble introdusert for kommunene i januar 2020 – rett før koronautbruddet. Da var utfordringsbildet endret. I 2019 og i hele prosjektperioden fram til høsten 2023 har det vært et sterkt søkelys på trusler mot demokratiet. På kommunalt nivå har dette dreid seg om trusler og hat rettet mot lokalpolitikere – som særlig har rammet yngre, kvinner og personer med minoritetsbakgrunn. Konsekvensen har vært at mange har sluttet med politisk aktivitet, eller de har unnlatt å mene noe i kontroversielle saker som skaper sterke følelser og mye aggresjon, og derved lagt begrensninger på sine ytringer. I tillegg har det skremt andre fra

å engasjere seg politisk, fordi de vet hvilke reaksjoner de risikerer.¹⁴ Tilsvarende situasjon eksisterer også i de andre nordiske landene, og temaet har også vært behandlet på samlinger i Nordic Safe Cities.

Internasjonalt har demokratiets sårbarhet stått på dagsordenen. Dette har særlig kommet til syne i USA med økende spredning av konspirasjonsteorier, forakt for kunnskap og faktabasert informasjon, en utstrakt polarisering og med en president som aktivt har undergravd en av demokratiets viktigste institusjoner – valginstusjonen.

Her hjemme har ekstremismefokuset nå blitt endret fra å identifisere mulige fremmedkrigere til å bygge demokratiske verdier, kunnskap og ferdigheter slik at en kan styrke samfunnets demokratiske fundament og ungdommens deltakelse i demokratiet.

Da Gjensidigestiftelsen og Nordic Safe Cities introduserte Trygg by Norge-samarbeidet i januar 2020 ble det møtt av ressurspersoner i SLT-systemet i de aktuelle kommunene fordi forebygging av ekstremisme sorterer under disse. Siden dette systemet er lite regulert og styrt, og at det administrativt er koblet opp mot kommunen (noen steder tett opp til politisk ledelse) og i mindre grad mot politiet, var det enkelt å foreta en sporendring fra å fokusere på å identifisere enkeltpersoner og over til demokratibygging og inkludering av utsatte grupper i demokratiet.

Det at noen av kommunene som ble innlemmet i programmet allerede hadde begynt å utvikle demokratibyggende tiltak før Trygg by Norge ble lansert, innebar at de raskt kunne dra nytte av Trygg by Norge-samarbeidets virkemidler, både penger og kompetansestøtte, til å forsterke dette arbeidet. Koblingen til dyktige SLT-koordinatorer som evnet å se utover den tradisjonelle forebyggingsboksen, påskyndet denne sporendringen.

Kompetansestøtte gjennom Trygg by Norge-samarbeidet og midler til å hente inn spisskompetanse fra sivile organisasjoner, muliggjorde en enda sterkere videreutvikling og konkretisering av

dette demokratisporet. De sivile organisasjonene kom inn med spisskompetanse på medvirkning, blant annet fra utsatte grupper, og med praktiske metoder som kunne anvendes i demokratiarbeidet.

En kritisk utfordring har vært at dette kom inn som enda en oppgave for allerede høyt belastede SLT-koordinatorer. Trygg by Norge henvendte seg til et system med formelt sett stor frihet, med dyktige og perspektivrike SLT-koordinatorer som allerede hadde hendene fulle med andre oppgaver. Løsningen ble at Trygg by Norge-samarbeidet som skulle støtte økonomisk opp under tiltak i regi av sivilsamfunnsorganisasjoner, også måtte bidra med økonomiske ressurser til prosjektledere på hel- eller deltid som avlastet SLT-koordinatorene. Slik gikk det til at en allmenntilgjengelig stiftelse kom til å hjelpe kommunene i å styrke deres demokratiske fundament.

UTFORDRINGER MED Å SKAPE EFFEKTIVE FOREBYGGENDE TILTAK

Til tross for stor politisk oppmerksomhet rundt radikaliserings og ekstremisme, finnes det lite forskning på effekten av ulike forebyggende tiltak. Radikaliserings, ekstrem polarisering og ekstremisme er sensitive temaer som det er vanskelig å få innsikt i og samle data om.¹⁵ Det er i praksis umulig å bevise årsakssammenhenger mellom et tiltak og en «ikke-hendelse» (at en person ikke blir så radikalisert at han/hun gjennomfører et angrep eller andre handlinger).¹⁶ Man må i så fall anta at målgruppen sto i fare for å bli radikalisert og ville blitt radikalisert uten akkurat dette forebyggende tiltaket. Noen forebyggende tiltak forsøker å skape langsiktige atferdsendringer hos innbyggerne og på samfunnsnivå, noe som vil påvirkes av mange andre forhold enn selve tiltaket.¹⁷

Videre er kompleksiteten i de nordiske velferdsmodellene en utfordring for å kunne dokumentere effekten av forebyggende tiltak. Kommunene har omfattende oppgaver knyttet til å skape trygge

oppvekstvilkår, samt spesifikke innsatser knyttet til alt fra narkotikamisbruk, kriminalitet, familie-, seksuell- og æresrelatert vold, psykiske lidelser og økonomiske utfordringer. Tiltak som settes inn for eksempel for å motvirke virkninger av fattigdom, hindre frafall i skolen, redusere segregering i utsatte boligområder og økt samhandling rundt personer i skjæringsfeltet rus og psykiske lidelser, vil også kunne bidra til å forebygge ekstremisme. Tiltak som spesifikt skal forebygge hat, radikaliseringsprosesser og ekstremisme vil derfor foregå i en kontekst av mange andre tiltak som kan virke i samme retning. Når mye gjøres samtidig, kan imidlertid ikke effekten av én enkelt innsats skilles ut. Dette er det nordiske forebyggingsparadokset: Jo mer vi gjør, desto mindre vet vi sikkert.¹⁸

En siste utfordring er at radikaliseringsprosesser kan være ulike mellom land, byer, målgrupper, eller over tid. Forebyggende tiltak må derfor ta hensyn til ulike politiske kulturer, ideologier, juridiske rammer, religion, tilgjengelige ressurser og andre kontekstuelle forhold. Til og med mellom nordiske byer kan det være betydelige kontekstuelle ulikheter. Når et virkemiddel eller tiltak tilpasses den lokale konteksten, kan det som fra utsiden ser ganske likt ut, i realiteten være ganske ulikt. Det betyr at et tiltak som gir et godt resultat et sted, ikke nødvendigvis vil gjøre det i en annen kontekst.¹⁹

Til tross for disse utfordringene har kommunene satt i gang prosjekter som de tror vil ha positive virkninger og hindre radikaliseringsprosesser, vold og ekstremisme.

Nedenfor presenterer vi tre måter å forebygge ekstremisme på:

- ☞ Å få unge mennesker inn i positive fellesskap.
- ☞ Å fokusere på unge menneskers demokratiske verdier, få flere unge til å delta i den demokratiske samtalen og at de forstår og ser verdien av demokrati, ytringsfrihet og menneskerettigheter.
- ☞ Å skape trygghet i digitale fora med nye typer forebygging på internett.

FLERE UNGE INN I FELLESKAPET

HVA ER UTFORDRINGEN?

De fleste mellomstore og store byer opplever at det dannes ungdomsgrupper som ruser seg og involveres i narkotikasalg og vinningskriminalitet. I tidligere ungdomsår brukes voldsutøvelse ofte for å få status. De senere år har voldsutøvelsen også blitt filmet og spredd på sosiale medier. Ungdommene som deltar, har gjerne ustabile familieforhold, sliter på skolen, deltar i liten grad i fritidsaktiviteter, har opplevd ulike former for sosial og økonomisk marginalisering eller står på andre måter utenfor fellesskapet. En erfaring fra flere av byene i Trygg by Norge, er at etnisk minoritetsungdom er overrepresentert blant dem som rekrutteres inn i miljøer hvor visse typer volds- og vinningskriminalitet framstår som legitimt. Mange av disse har opplevd rasisme og utenforskap, noe som gjør at gruppen eller miljøet kan representere alternative fellesskap og tilhørighet. Både opplevelsen av respekt og tilgang på raske penger, er attraktive sider ved slik aktivitet.

Selv om ungdomsvold, rus og kriminalitet er alvorlige problemer, er ikke disse ungdommene nødvendigvis potensielt voldelige ekstremister. Samtidig er det i stor grad de samme bakenforliggende faktorene som skyver unge inn i kriminalitet, som øker risikoen for en radikaliseringsprosess mot ekstremisme. Analyser fra PST viser at et flertall blant høyreekstreme²⁰ og ekstreme islamister²¹ har vært involvert i kriminalitet før de ble radikalisert. Det å avverge at unge rekrutteres til kriminelle miljøer, og mer generelt å forebygge utenforskap gjennom investeringer i

inkluderende og positive fritidsaktiviteter og fellesskap, kan derfor spille en rolle i å forebygge ekstremisme og underminere radikalisering.

De voldelige ungdomsmiljøene kan dessuten også bidra til økt polarisering i samfunnet. Når andre ungdommer og innbyggerne generelt opplever at deres bysentrum eller nærområder ikke er trygge, kan det føles legitimt å uttrykke sin uro og frykt i hatefulle ordlag og som rasistiske og fremmedfiendtlige utsagn. Dette forsterker igjen følelsen av utenforskap blant de unge, som gir ytterligere polarisering. Det finnes tidligere eksempler på at etnisk norsk ungdom som har vært utsatt for vold, oppsøker høyreekstreme miljøer for å søke beskyttelse.²² I nyere tid benyttes fortellinger om voldelig og kriminell minoritetsungdom snarere til å «legitimere» høyreradikale eller -ekstreme holdninger i sosiale medier og andre fora.

De mest utsatte unge, særlig tenåringsgutter, finner seg imidlertid sjelden til rette i eksisterende fritidsklubber og aktivitets tilbud. For å trekke unge ut av kriminelle og marginaliserte grupper, er det i Trygg by Norge-satsningen blitt satset på tiltak for å utvikle alternative fritidsarenaer og fellesskap.

SAMARBEID OM UTSATT UNGDOM I ARENDAL OG STAVANGER

Arendal og Stavanger har utforsket konsepter knyttet til nye samarbeid om fritidstilbud som kan gi utsatt ungdom et positivt fellesskap. Fritidstilbudene som inngår drives av frivillige organisasjoner. Arendal har tatt i bruk metoder fra GAME Danmark²³ med rekruttering og opplæring av Playmakere (mentorer/ unge rollemodeller) som arrangerer treninger innen ulike gateidretter.²⁴ Playmakerne skal lære ungdom å engasjere seg i positive fellesskap og bli anerkjent for ansvaret de tar lokalt.

GAME Norge ble etablert som en frivillig ideell organisasjon i forbindelse med Arendals prosjekt. I Stavanger var Forandringshuset²⁵ (drevet av KFUK-KFUM) og Fellesverket²⁶ (drevet av Røde Kors) i ferd med å etablere seg sentralt i byen da prosjektet startet. Begge kan betegnes som en form for ungdomsklubb som benytter metoder og aktiviteter som er utviklet og utprøvd gjennom Forandringshuset og Fellesverket i flere andre norske byer. Kjernen i virksomhetene er åpne møteplasser sammen med flere lavterskel aktivitetstilbud, systematisk ungdomsmedvirkning og konfliktforebyggende megling. Både ansatte og frivillige voksne organiserer og gjennomfører aktivitetene. Ungdommene får også arbeidstrening gjennom tiltakene.

Det som skiller konseptene i Arendal og Stavanger fra ordi-nære lavterskel fritidsaktiviteter drevet av frivillige organisasjoner, er forsøk på å skape tettere relasjoner til kommunens kriminalitetsforebyggende arbeid. I Arendal deltar enhetsleder for kultur, enhetsleder Livsmestring (psykisk helse og rus) og forebyggende avdeling fra politiet i styringsgruppen for Playmaker-programmet. Dette gir mulighet for at kommunale enheter som ivaretar personsensitiv informasjon om utsatte unge kan bidra til å rekruttere strategisk til Playmaker-rollen. Det er gjort forsøk med at samfunnsstraff kan avtjenes som en Playmaker. Stavanger kommune ønsket opprinnelig å drive et fast nettverksforum tilknyttet SLT-arbeidet for å fremme samarbeid mellom kommunale tjenester og frivillige organisasjoner som tilbyr åpne møteplasser for unge. Hittil har samarbeidet foregått mellom Stavanger kommune, Forandringshuset og Fellesverket.

Konsepter for å få flere unge inn i fellesskapet

- Utdanning av unge Playmakere som leder ulike aktiviteter, inkludert sommercamp, og skaper trygge og attraktive ungdomsfellesskap i Arendal sentrum.
- Samskaping mellom Stavanger kommune, Forandringshuset og Fellesverket om å gi utsatte ungdommer åpne møteplasser i sentrum og aktiviteter med nærvær av trygge voksne.

Resultater og virkninger

- Opprettet nye samarbeid mellom kommune og frivillige organisasjoner om å nå utsatt ungdom
- Fellesverket og Forandringshuset etablerte aktiviteter i Stavanger sentrum høsten 2022.
- Playmaker-programmet fra danske GAME er tatt i bruk i Norge.
- 20+ Playmakere utdannet og over 30 gratis aktiviteter avholdt, samt flere gratis aktiviteter under Urban Ung Sommercamp, som ledes av Playmakerne.
- Et enstemmig bystyre har avsatt en sentral tomt i Arendal til bygging av GAME-house.
- Dette arbeidet i Stavanger har resultert i et etablert treparts-samarbeid mellom kommunen, Forandringshuset og Fellesverket. I 2022 hadde Forandringshuset 966 besøk og hittil i 2023 (april) 627 besøk. Fellesverket Stavanger hadde totalt 1700 registrerte besøk fra 462 unike ungdommer på Åpen Møteplass i 2022 og over 850 registrerte besøk fra rundt 180 unike ungdommer i 2023.

« *GAME Streethouse Arendal er det mest spennende ungdomsprosjektet i hele Norge. Det er et tilbud som veldig mange kommuner ønsker, og sårt trenger - et fellesthus med et helt nytt innhold og fokus hvor ungdom kan være sammen og engasjere seg i alternative aktiviteter. Å gi ungdommene trygge rammer og voksne som bryr seg er helt avgjørende. Stedet vil være et åpent inkluderende fellesskap for all ungdom hvor det skal bygges robuste unge mennesker som skal gjøres i stand til å takle livets mange utfordringer.»*

(Marco Elsafadi, samarbeidspartner i GAME Norge)

REFLEKSJONER OG LÆRINGER

De følgende læringene og forbedringspunktene er hentet både fra dokumentasjon av resultater via egne evalueringer fra deltagende aktører og under refleksjonsprosesser underveis på samlinger av Nordic Safe Cities og Gjensidigestiftelsen.

Tar tid å nå utsatte unge

Flere frivillige organisasjoner er opptatt av problemene knyttet til utenforskap og marginalisering av unge, og har både ønske om og gode forutsetninger for å arbeide med ungdom som har ulike utfordringer. For eksempel har både KFUM-KFUK og Røde Kors som nasjonal satsing å fange opp ungdom som faller utenfor ordinære fritidstilbud, enten av økonomiske, kulturelle eller andre grunner. Forandringshuset har også et eget faglig tilbud som skal hjelpe unge som har begynt på en kriminell løpebane.²⁷ Imidlertid spør verken ungdomsklubber, idrett eller tiltak i regi av andre frivillige organisasjoner om sensitive opplysninger slik som økonomisk bakgrunn, atferdsproblemer eller erfaring med rus og kriminalitet. Åpne møteplasser er tiltak som er tilgjengelig for alle unge, det vil si i utgangspunktet universelle tiltak. Undersøkelser viser imidlertid at ungdomsklubber brukes i større grad av ungdom som har få sosioøkonomiske ressurser hjemme, har vært utsatt for vold eller mobbing, eller selv begår regelbrudd, samtidig som mange ressurssterke ungdommer også bruker slike tilbud.²⁸

Frivillige organisasjoner kan i større grad nå utsatt ungdom dersom de har et tett og godt samarbeid med kommunen. Prosjektene i Arendal og Stavanger har ikke vært etablert lenge nok til å fastslå om de lykkes med å spesifikt rekruttere ungdom som er i ferd med å få eller har erfaringer med ungdomsvold, rus og kriminalitet – og spesielt å beholde dem der over tid.

Personlige relasjoner er avgjørende

En læring fra Trygg by Norge er at samarbeidet mellom kommunene og de frivillige organisasjonene er skjøre og sensitive for endringer i hvem som er ansatt. Samarbeidene kan i flere tilfeller knyttes til gode relasjoner mellom dem som besitter viktige roller, både i kommunen og de frivillige organisasjonene. Det kan være utfordrende å opprettholde et stabilt engasjement dersom sentrale personer bytter stilling. Disse samarbeidene må derfor ikke bare etableres, men kanskje også re-etableres og struktureres eller få nye rammer etter hvert som prosjektet høster erfaringer. Kommunen har en nøkkelrolle i å sørge for gode rammer og sikre at samarbeidet blir bærekraftig.

Trygghet og voksenstøtte nødvendig

Det er viktig at fritidstilbud for ungdom er trygge, noe som kan være mer krevende når man rekrutterer utsatt ungdom. Frykt for at ungdomsdrevne tiltak kan bli arnested for kriminell aktivitet, som man har sett tidligere i Norge og andre land, ser imidlertid ikke ut til å være et betydelig problem i nyere undersøkelser av ungdomsklubber.²⁹ De tre aktuelle tilbudene (GAME Playmaker, Forandringshuset og Fellesverket) legger opp til stor grad av voksenstøtte, både ansatte og frivillige voksenpersoner. Konfliktforebygging og -megling er både kompetanser og aktiviteter som inngår i alle tre konseptene. Et tett samarbeid med SLT-koordinator, politi, uteteam og andre oppsøkende tjenester vil forhåpentligvis gi tilbudene en god sosialfaglig ramme.

Ungdomsmedvirkning gir suksess

Alle tre tiltakene har ungdomsmedvirkning og ung-til-ung-metoder som en sentral del av konseptene, der unge får tre-

ning i å lede og ta ansvar. Forandringshuset og Fellesverket har, som også de fleste fritids- og ungdomsklubber, interne demokratiske organer. Disse stedene er viktige arenaer for trening i å delta i demokratiske prosesser og beslutninger. Også arbeidet som gjøres innen medvirkning og trening i demokrati i barne- og ungdomsorganisasjoner generelt, bør anerkjennes og løftes opp som viktig for å bygge opp motstandskraft mot ødeleggende polarisering, ekstreme ideologier og hat mot samfunnet.

Fundamentet for nye resultater

Det er viktig å poengtere at selv om frivillige aktører ikke lykkes i å fange opp de mest utsatte unge, vil tilbudene likevel være positive tillegg til å kunne inkludere bredere enn eksisterende fritidstilbud for ungdom. GAME Playmaker-programmet er evaluert i Danmark. Evalueringen peker på at GAMEs organisering, løse tilgang til gateidrett og anerkjennelse av og tillit til at unge kan forvalte egne praksiser, kan skape rom for unges selvuttrykk – og dermed øke deres muligheter for aktiv deltagelse i samfunnet.³⁰

Å skape inkluderende fritidsarenaer som fremmer mestring og prososialt fellesskap, og som samtidig har lave økonomiske terskler som ikke ekskluderer unge fra lavinntektsfamilier, vil uansett være en del av det bredere forebyggingsarbeidet. Deltakelsen har en egenverdi i seg selv, samtidig som den kan fremme folkehelse og forebygge kriminalitet og ekstremisme.

FLERE INN I DEN DEMOKRATISKE SAMTALEN

HVA ER UTFORDRINGEN?

Sentrale trekk i ekstreme ideologier er et polarisert verdensbilde, forestillinger om at man ikke er en del av eller er sviktet av storsamfunnet, og mistillit til demokratiske prosesser og institusjoner. Yttergående ideologier har også ofte et tydelig fiendebilde og en oss-mot-dem-tankegang som gir svært lite rom for uenighetsfellesskap.

Noen undersøkelser viser at ungdom har kunnskap om og tillit til demokratiske institusjoner, men lav tillit og motivasjon til selv å delta i politiske diskusjoner. Ungdom og personer med innvandrerbakgrunn er underrepresentert i lokaldemokratiet. Dette kan også vitne om liten tro på å kunne utgjøre en forskjell. De føler kanskje ikke at deres stemme blir hørt og føler ikke at de har noen reell påvirkningskraft.

Om man ikke føler at sin stemme blir hørt eller man ikke blir beskyttet mot rasisme og diskriminering, kan man lettere bli trukket mot negative miljøer i søken etter et fellesskap. Samtidig kan misnøye og frustrasjon mot lokale og nasjonale myndigheter føre til legitimering av bruken av vold som politisk virkemiddel.

Hatprat og polarisering øker både i det offentlige rom og på nett. I KS-undersøkelsen *Hatytringer, trusler og desinformasjon mot folkevalgte (2023)* oppgir 57 prosent at de har vurdert å slutte som politiker, mens 22 prosent oppgir at de har bestemt seg for

å slutte. Samtidig har 33 prosent blitt bekymret for å være ute i offentligheten, og 59 prosent oppgir at de bevisst begrenser sin talefrihet rundt visse politiske tema som følge av trusler og angrep. På samtlige punkter er det en økning sammenlignet med KS-rapporten om samme tema fra 2019.

At folkevalgte politikere begrenser sin talefrihet, frykter for sin egen sikkerhet eller fullt og helt slutter som politikere grunnet hatefulle ytringer, hets og trusler, er ubestridelig et demokratisk problem.

En sterkt polarisert debatt og et hardt offentlig ordskifte gjør at mange unnlater å si sine meninger. Samtidig opplever en del at de har manglende evner til å delta i demokratiet og føler ikke at de blir hørt. Flere trenger ferdigheter og et ønske om å lytte og ta inn andres perspektiv. Det er derfor behov for å trene på å håndtere meningsmangfold for å skape et trygt uenighetsfelleskap der alle kan ytre sine meninger uten frykt for hets og trusler.

Å BYGGE DEMOKRATISK KULTUR

Et flertall av prosjektene som har fått støtte gjennom Trygg by Norge-samarbeidet arbeider på ulike måter med å få flere inn i den demokratiske samtalen og særlig bygge demokratisk kultur hos barn og unge. Fredrikstad og Sarpsborg er blant de kommunene i Norge som har arbeidet lengst med forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. I tillegg til spissede tiltak mot ekstremisme, har de over tid utviklet en rekke innsatser for å skape økt demokratisk mestringstro og motvirke ekstreme holdninger og hatprat.

Fredrikstad

I Fredrikstad foregår tiltakene både på skoler, fritidsklubber, bibliotek og Litteraturhuset, og inkluderer systematisk arbeid med elev- og fritidsklubbdemokrati, treningsarenaer for demo-

kratiske ferdigheter og debatt, democraticamp, interreligiøse dialogdager, med mer. Primær målgruppe er barn og unge, med særlig vekt på å få med underrepresenterte grupper. Det er et utstrakt samarbeid om aktivitetene mellom ulike etater innen kommunen og med demokratiaktører lokalt, regionalt og nasjonalt.

« Samarbeidet med Gjensidigestiftelsen og Trygg By Norge har muliggjort et langsiktig og grundig arbeid i Fredrikstad for å bygge demokratisk kultur med barn og unge. Det er veldig nyttig å jobbe med demokrati sammen med og samtidig som andre kommuner – da kan vi utveksle praktiske erfaringer, og både vi og ungdommene vi samarbeider med får en reell opplevelse av å delta i større fellesskap på tvers av byer i Norge. Samarbeidet har også tilgjengeliggjort kunnskap og forskning på tvers i Norden, noe som er nødvendig hvis vi skal jobbe kunnskapsbasert med bygging av demokratisk kultur».

(Erik Kruse, SLT-koordinator, Fredrikstad kommune)

Sarpsborg

Sarpsborg har også valgt å bygge innsatsen rundt kommunale og frivillige aktører som allerede har ressurser og engasjement for å forebygge hat og radikaliserings. Ungdomsrådet ble knyttet tett til arbeidet for å sikre reell og stabil ungdomsmedvirkning. Målet er å skape en lokal motkraft mot hat og ekstremisme gjennom tiltak for inkludering, mangfold og kritisk tenkning under fanene «Trygg fritid», «Trygg debatt» og «Trygg på nett». Det er gjennomført en rekke mindre tiltak og dialog inn i etablerte aktiviteter og arenaer. Den største enkelt-innsatsen er en egen UNG Motkraft-camp i tilknytning til ungdomsfestivalen Interaktiv park festival (e-sportaktiviteter) og gjennomføring av ungdomsdebatter og andre aktiviteter under Olavsdagene årlig i juli. Ungdommenes arbeid med å utvikle ideer, samt planlegge og gjennomføre aktivitetene er en viktig del av selve tiltaket.

Bærum

I Bærum er arbeidet med å forebygge radikalisering og ekstremisme sterkt preget av hendelsen 10. august 2019, da Johanne Zanghja Ihle-Hansen ble drept og Al-Noor-moskéen utsatt for et terrorangrep. Stiftelsen 10. august har arbeidet med å opprette et minne- og læringscenter i moskéen. Senteret, med et undervisningsrom og utstilling om hendelsene og temaet hat og ekstremisme, sto ferdig desember 2022 og er nå åpent for besøkende. Et av flere tiltak tilknyttet Trygg by Norge-samarbeidet i Bærum er et undervisningstilbud rettet mot ungdoms- og videregående skoleklasser, der et besøk på minne- og læringscenteret i moskéen kombineres med skoleaktiviteter og samtaler i for- og etterkant om forebygging av ekstrem vold, rasisme, muslimhat og utenforskap.

Larvik og Haugesund

To andre byer, Larvik og Haugesund, arbeider også med utvikling og bruk av undervisningsopplegg. Larvik har gjennomført KomINN demokratidag for alle 10. klassingene i kommunen i samarbeid med organisasjonene Stopp Hatprat og Dialogpilotene i 2021, 2022 og 2023, om temaer som ytringsfrihet, hatprat og nettmobbing. Dette etableres nå som et fast arrangement, med en utvidet ramme av for- og etterarbeid integrert i skolens tverrfaglige læring om demokrati og medborgerskap. Haugesund har tatt på seg arbeidet med å oversette og tilpasse programmet «I See, You See» til «Mitt syn, Ditt syn» med norsk språk og kontekst, og utviklet digitale læringsmidler. Programmet er en forskningsbasert³¹ kognitiv treningsmetode som skal hjelpe ungdom med perspektivtakning og dempe konflikter knyttet til det å ha ulike syn. Metoden er testet og tatt i bruk på noen fritidsklubber i Haugesund, og skal utprøves i videregående skole høsten 2023.

Kristiansand og Skien

Prosjektene i Kristiansand og Skien retter seg mer mot grupper som er underrepresentert i lokaldemokratiet og har aktiviteter i ungdommenes fritid. Både prosjektet «Demokratiprojektet» (tilknyttet Samsen ungdomskulturhus i Kristiansand) og «Demokratiambassadørene» i Skien har rekruttert en mindre gruppe ungdommer, gjerne med innvandrerbakgrunn eller andre som har hatt erfaringer med utenforskap eller andre utfordringer, som møtes jevnlig for å planlegge og gjennomføre demokrati-rettete aktiviteter. Demokratiskolen i Kristiansand har pågått lengst. Deltakerne har fått opplæring i demokratiske prosesser og debattledelse, gjennomført utadrettede workshops, debatter og arrangement for jevnaldrende, samt hatt appeller eller «voksenopplæring» om ungdomsdeltakelse. Demokratiambassadørene i Skien ble rekruttert våren 2023 og har flere aktiviteter knyttet til årets lokalvalg. Skien avholder også den første av en planlagt årlig fagdag om ekstremisme for ansatte i kommunen i september 2023.

Oslo

Oslo kommune har skapt en lokal dialogmodell og trygg arena for uenighetsfelleskap, «Oslo Snakker», basert på konseptet «My Country Talks».³² Her rekrutteres og inviteres personer med ulike syn via sosiale medier og møtes til diskusjon i det fysiske rom. Erfaringene fra andre land er gode. Målet er at Oslo Snakker skal testes med minimum 200 samtaledeltakere i løpet av 2024. Modellen kan deretter tas i bruk i Oslo og i andre byer og kommuner som ønsker det.

Konsepter for å få flere inn i samtalen

- ☰ En bred portefølje av demokrati-fremmende aktiviteter i Fredrikstad er koordinert og forsterker hverandre under paraplyen Demos.
- ☰ Ung motkraft-alliansen arbeider sammen for et trygt Sarpsborg under fanene «Trygg fritid», «Trygg debatt» og «Trygg på nett».
- ☰ Bærums minne- og læringscenter i Al-Noor-moskéen utfordrer lokalsamfunnet til å ta de vanskelige samtalen om ekstrem vold, rasisme, muslimhat og utenforskap.
- ☰ KomINN demokratidag samler alle tiendeklassinger i Larvik til innsats mot hatprat og nettmobbing.
- ☰ «Demokratiprojektet» i Kristiansand gir unge, underrepresenterte stemmer demokratiopplæring og erfaringer for å gi dem verktøy for inkludering, mangfold, likeverd og deltakelse.
- ☰ «Demokratiambassadørene» i Skien gir ungdom med innvandrerbakgrunn demokratisk kompetanse og trening for å øke deres deltakelse og representasjon i lokaldemokratiet.
- ☰ Oslo kommune inviterer innbyggerne og organisasjonslivet til en bred samtale om hvordan sosiale medier påvirker oss, algoritmer, ekkokamre, ytringskultur og hatefulle ytringer.

Resultater og virkninger

- ☰ Demokrati-fremmende aktiviteter i Fredrikstad hadde 2882 deltakere/besøk av unge over siste 12 måneders-periode, og nesten 5000 siden oppstarten i 2021. Tallene representerer både deltakere i jevnlig, langsiktige aktiviteter og besøk på en rekke store og små arrangement.
- ☰ Ung Motkraft-camp er etablert som et årlig arrangement, med 2500 deltagere i 2023.

- ☸ Minne- og læringscenteret i Al Noor-moskéen i Bærum sto ferdig i desember 2022, og er nå åpent for besøkende.
- ☸ Høsten 2023 har senteret hatt 651 besøkende, 565 av disse er skoleelever. 6. september åpnet det for ordinære klassebesøk.
- ☸ Demokratidag for rundt 600 tiendeklassinger er gjennomført i Larvik i årene 2021-2023.
- ☸ Kristiansand har ungdommene i Demokratiprojektet nådd tusenvis av byens befolkning med

sine arrangementer, som workshops, filmvisning, appeller, taler, paneldebatter, quiz og demokrativerksteder.

- ☸ Oslo kommunes moderatorplakat er utviklet og tatt i bruk, tre workshops er avholdt i samarbeid med Faktisk.no og STL og interaktiv installasjon om Ytringskultur er gjennomført på Deichman Tøyen. Utviklingen av «Oslo snakker» er påbegynt, men satt på vent av juridiske grunner.

« *Før campen var jeg usikker og turte ikke alltid å si mine meninger, men nå er jeg mye tryggere!*»
(Deltager, Demos)

« *Jeg ser at mennesker er mer like enn vi tror og at det går an å ha en dialog og diskutere med folk som har andre meninger og syn enn seg selv.*»
(Deltager, Demos)

« *Ung Motkraft har gitt en plattform til å få ut driven, hvor jeg kan si min mening. Deilig å samles for å diskutere. Opplever at Ung Motkraft har fått et uenighetsfelleskap. Føler oss sterkere fordi vi er flere som står sammen med samme mål.*»
(Deltager, Ung Motkraft)

« *Opplever at jeg har påvirkning som ung, sjansen til å representere en hel skole. Begynt å endre hele systemet i elevrådet. Følte meg maktesløs, men ser nå jeg kan gjøre noe selv.*»
(Deltager, Ung Motkraft)

« *Om at dette var et angrep ikke bare på moskeen, men mange. Til og med vanlige folk i Norge fordi dette var et angrep på demokratiet.*»
(Besøkende, Minne- og læringscenteret)

« *Jeg lærte om radikalisering, og tegn på det. Lærte også mer om hva som skjedde selve dagen 10. august.*»
(Besøkende, Minne- og læringscenteret)

« *Jeg likte dialogøvelsene fordi jeg ble tvunget til å ta stilling til ting som er vanskelige og som jeg ofte unngår å snakke om.*»
(Deltager, Demokratidag 2022)

« *Det er fint å ha en faktisk samtale, istedenfor å gå til angrep.*»
(Deltager, Demokratidag 2022)

REFLEKSJONER OG LÆRINGSPUNKTER

Nedenfor oppsummeres refleksjoner og læringspunkter fra prosjektene som har som mål å få flere inn i samtalen.

Møteplasser og dialog er byggsteinene

Flere av arrangementene representerer møteplasser der det er mulig å få erfaring med et mangfold av mennesker med ulik etnisk, politisk og religiøs bakgrunn i et lavintensivt samkvem og se at de andre ikke utgjør noen trussel. Dette er en viktig premis for å bygge tillit til hverandre og til demokratiet.

Varige resultater krever tett samhandling over tid

Enkeltarrangementer og skolebesøk vil kunne ha begrenset virkning når det gjelder å endre verdier, holdninger og atferd dersom det ikke følges opp over tid.

Den arenaen som når alle barn og unge er skolen. Demokrati og medborgerskap er et tværfaglig tema i skolens læreplaner. Ansvar for å følge opp forebygging av radikaliserings-, ekstremisme og tilgrensende problemområder, inkludert spisskompetansen på dette fagfeltet, ligger ofte i andre virksomhetsområder i kommunen. I arbeidet med prosjektene har det av og til vært vanskelig å få til gode samarbeid også internt i kommunene. Det er likevel et stort potensial for at SLT-arbeidet kan bidra til å nå viktige læreplanmål og til å få konsepter fra forebyggingsfeltet inn i det å bygge gode skolemiljø. En viktig premis for å lykkes med skolerettede tiltak er at de må forankres i skoleledelsen, innarbeides i skolens årshjul og inngå som en del av skolens undervisningsopplegg.

Ressurskrevende med små ungdomsgrupper

Det er ressurskrevende å ha små ungdomsgrupper som møtes ofte og arbeider med omfattende oppgaver, for eksempel å planlegge større arrangementer og aktiviteter for andre ungdommer. Enkeltindivider kan trenge ekstra oppmerksomhet og sosial oppfølging. Erfaringen viser imidlertid at de kan få tilfredsstillende viktige behov gjennom å delta i en liten og avgrenset gruppe over lengre tid. Samtidig er det en vanskelig balanse mellom det å arbeide mye og lenge med en liten og avgrenset gruppe og det å arbeide universelt for å få flere unge til å engasjere seg. Hvis kommunene oppretter særgrupper for noen få ungdommer, blir det viktig å kanalisere dem videre inn i ordinære organisasjonsfellesskap, ungdomsrådene eller de politiske ungdomspartiene.

Støtte til ungdommen som leder

Når unge oppmuntres til å lede arrangementer eller stå frem med egne meninger eller erfaringer, kan de oppleve å bli ofre for hets og trakassering. Det er viktig å ha beredskap for uønskede hendelser og ha voksne kontaktpersoner som kan følge opp ungdommene dersom noe skjer.

Brukermedvirkning viktig

Flere kommuner har erfaring med at innhold som er laget av voksne ikke alltid treffer ungdoms behov og interesser. Involvering av målgruppen er derfor svært viktig, og bør jevnlig evalueres og justeres ved behov. Brukermedvirkning bør etterstrebes i alle prosjekter, kanskje spesielt i arbeid med ungdom.

FOREBYGGING I DIGITALE ROM

HVA ER UTFORDRINGEN?

Polarisering og en hard tone i debattene på nett truer demokrati-
et. Hatprat på nett rammer mange grupper, også de folkevalgte. Flere undersøkelser viser at en stor del av befolkningen avstår fra å delta i den offentlige debatten og at politikere velger å trekke seg fra sine verv, på grunn av aggressive kommentarer og hets i sosiale medier.³³ Samtidig ser vi at hat og angrep i sosiale medier ikke rammer alle likt, noe som fører til at noen grupper i samfunnet ikke tør å ytre seg offentlig.

Dette understøttes av analysen som Nordic Safe Cities har gjennomført av den offentlige samtalen på norske Facebook-sider. Denne viste blant annet at muslimer og etniske minoriteter mottar den største andelen hat og angrep i kommentarfelt, mens kvinner mottar den nest største andelen hat og angrep.³⁴

I Norge og Norden har vi lange tradisjoner for gode forebyggende tiltak, men vi har vært for trege til å innse omfanget av polariseringen, ekstremismen og radikaleringen som foregår på internett. Det er utfordrende å endre og utvikle det forebyggende arbeidet i kommunene til også å gjelde forebygging på internett. Derfor skal målet være å skape trygge digitale rom og begrense og forebygge skadene knyttet til hatefulle holdninger og ytringer på nett.

KONSEPTER SOM PRØVES UT

Mange aktører, både nasjonalt og lokalt, har lenge sett at det er behov for forebyggende innsatser digitalt. Få har imidlertid kompetanse på sosiale medier og digitale fora eller virkemidler de kan benytte på slike plattformer. Nordic Safe Cities har over tid drøftet disse problemstillingene og hva som kan gjøres med nordiske eksperter. Partene har søkt etter mulige forebyggingstiltak som kan utprøves. Dette var bakgrunnen for at Nordic Safe Cities initierte Trygg digital by-prosjektene. Gjensidigestiftelsen ga støtte til å utvikle en tverrnordisk versjon av en språklig algoritme, en norsk nasjonal analyse og midler til å gjennomføre pilotprosjekter i Kristiansand (2022), Bodø (2023) og Tromsø (2023). De samme pilotprosjektene gjennomføres i Aalborg (Danmark) og Malmø (Sverige).

Målet med Trygg digital by-prosjektet er å hjelpe lokale aktører til å tenke nytt om hvordan de kan forebygge ekstremisme og hat på nett. Som et første steg, ble det gjennomført en nasjonal analyse av hatytringer på norske offentlige Facebook-sider (se faktaboks). Analysen er gjort mulig på grunn av en unik algoritme og maskinlæringsteknologi som kan kartlegge hatprat og språklige angrep i store mengder med tekst.

Forutsetningen for å kunne utvikle mer forebyggende arbeid digitalt, er mer presise analyser av forekomsten av hat og språklige angrep, samt hvilke ordskifter som finnes i sosiale medier, i ulike fora og på nettsider som kan knyttes til den enkelte by. Stordata-analyser gjør det mulig å identifisere hvor det særlig forekommer hatytringer og polariserte debatter, hvem hatet retter seg mot, hva som ligger til grunn for hatet, når det skjer og om det finnes hendelser eller situasjoner som fyrer opp under debattene. Basert på slik detaljert kunnskap er det mulig å arbeide mer målrettet og teste ut tiltak mot konkrete utfordringer og problemstillinger knyttet til det lokale digitale miljøet. Målet er å bygge opp et digitalt tankesett blant fagfolk og gi både kommunen og ulike sivilsamfunnsaktører kompetanse og verktøy til å være mer til

stede på nettet og dempe, moderere og forebygge uønsket digital adferd.

Kristiansand

I Kristiansand kommune er det gjennomført to ulike digitale analyser for å identifisere mengden hat, hvem det er rettet mot og hvor på nettet det finnes. Den første analysen tok for seg den brede offentlige samtalen og så på offentlige Facebook-sider som fora, lokale Facebook-grupper forbundet med Kristiansand og nyhetssider. Resultatene viste at 14 prosent av ytringene var hat og hets når samtalen handlet om LHBTQ+ og det samme når samtalen handlet om etniske minoriteter. Sju prosent av ytringene var hat og hets når samtalen handlet om unge. Den andre analysen dreide seg om den politiske samtalen og så på politikere og partiers offentlige Facebook-sider. Den viste blant annet at i samtaler om nasjonal politikk, integrasjon og innvandring, fyller angrep mer av kommentarene. Det var for det meste nasjonale politikere og muslimer som mottok hets og hat. En slik analyse kan overføres og tas i bruk i andre norske byer og kommuner.

Med utgangspunkt i resultatene fra analysene i Kristiansand, jobber Nordic Safe Cities og Kristiansand kommune i dag med å utvikle flere konkrete tiltak som skal skape en tryggere digital by for alle innbyggere.

« Å være deltaker i Trygg by Norge har gitt oss muligheten til å utføre forskning som vi sannsynligvis ellers ikke ville hatt anledning til å gjøre, tilegne oss viktig kunnskap, og vi kan også se hvordan Kristiansand sammenligner seg med andre byer i nettverket. I tillegg til dette gir Trygg by Norge oss tilgang til dyktige eksperter innenfor fagområdene og kollegaer fra andre byer som vi kan diskutere med og samarbeide med på prosjekter.»

(Kim Henrik Gronert, Rådgiver – Flerkulturell dialog, Kristiansand kommune)

Oslo

Oslo kommune har et omfattende arbeid for å styrke innsatsen mot hatefulle ytringer, radikaliserings og ekstremisme. En av de største flatene kommunen har ut mot innbyggerne er deres egne kanaler på sosiale medier. Innbyggerne mottar informasjon via kommunens sosiale mediekkanaler, men kan også bruke kommentarfeltet, og en del av kommentarene er hatefulle eller uakseptable.

Det første tiltaket som ble gjennomført var å utvikle en moderatorplakat for kommunens sosiale medier knyttet til hvilke ytringer som er akseptable og hvordan kommentarfeltene skal modereres. I løpet av 2024 vil kommunen også utvikle et moderatorprogram som kan tilbys bydeler, frivillige organisasjoner og sivilsamsfunnsaktører som drifter grupper og sider på sosiale medier. Det planlegges et digitalt frivillighetsnettverk, hvor administratorer av større lokale Facebook-grupper engasjeres for å forbedre sine moderasjonsprinsipper slik at de bedre kan ivareta nettdemokratiet og adressere skadelig eller falskt innhold. Oslos SaLTo-koordinatorer har blitt bedt om å gi sine innspill til utforming av et slikt moderatorprogram. Det er også avtalt innspillmøte med Nettpatroljen (politiet), STL Oslo, Oslo kommunale foreldreutvalg, Enhet for mangfold og integrering (EMI), Sentralt ungdomsråd m.fl.

I tillegg har piloten Ytringsfrihet, ytringskultur og sosiale medier blitt utformet og testet ut. Dette er en pakke som skal gi elever og lærere økt kompetanse rundt sosiale medier og grensen mellom ytringsfrihet og hatefulle ytringer.

Læringsopplegget skal bidra til å stimulere elevens refleksjon rundt hvordan de selv kan bidra til en bedre ytringskultur, og øke kunnskapen om hvordan sosiale medier påvirker oss. Lærerne har gjennom fenomenkunnskap og casearbeid fått verktøy til å håndtere negativ ytringskultur i ungdomsmiljøer på sosiale medier. I tillegg har det blitt vektlagt hvordan sosiale medier og ytringskultur bør inngå i skolens eksisterende forebyggende innsats.

Bodø

Bodø kommune, ved Utekontakten, har fått støtte til et utviklingsprosjekt knyttet til forebyggende ungdomsarbeid på Snapchat. Utekontakten sin tilstedeværelse på Snapchat kom som et resultat av nedstengning og sosiale restriksjoner under Koronapandemien, hvor antall treffpunkt med ungdom ute på gata gikk betydelig ned. Ved å ta i bruk Snapchat kunne dialog og relasjonsbygging opprettholdes, og relevant informasjon kunne nå ut til ungdomspopulasjonen i Bodø kommune i en spesiell tid. Tilbakemeldingene fra ungdom var ubetinget positive, og evaluering konkluderte med at det var ønskelig å opprettholde Utekontakten sin Snapchat-konto også etter at perioden med restriksjoner og nedstenging var tilbakelagt.

Foreløpige erfaringer viser at Snapchat er en arena med stort potensial i sosialt ungdomsarbeid, og Snapchat brukes i dag som et av Utekontakten sine verktøy for å etablere kontakt med ungdom i målgruppen, gi råd og veiledning, rekruttere ungdom til aktiviteter og dele nyttig informasjon om ungdomsrelaterte tema. Snapchat er en arena som treffer ungdom godt, uavhengig av kjønn, men det er verdt å merke seg at særlig gutter virker komfortable med denne måten å kommunisere med hjelpere på.

Kommunen ønsker å få økt kunnskap og oversikt over hvordan det digitale miljøet i kommunen er. Derfor vil Bodø gjennomføre prosjektet Trygg digital by. Funnene fra prosjektet blir en del av kunnskapsgrunnlaget som skal brukes til utvikling av forebyggende tiltak for å minimere og stanse radikaliserings, hatprat og hets på sosiale medier.

Deltagelse i Trygg digital by er i tråd med kommuneplanens samfunnsdel med særlig vekt på målet om «Mennesket i sentrum», oppvekstplanens mål om tidlig innsats, mangfold og inkluderingsarbeidet som er forankret i alle planverk og kommunens handlingsplan for trivsel og gode levekår. Prosjek-

tet er for øvrig forankret og prioritert i Samfunns- og næringsavdelingen som jobber sektorovergripende og der blant annet SLT-koordinator og folkehelsekoordinator er organisert.

Resultatene vil formidles til media, samarbeidspartnere og andre relevante aktører i det forebyggende feltet gjennom åpne møter og skriftlige rapporter. Bodø kommune vil også dele resultatene både lokalt, regionalt og nasjonalt. Det vil være av særlig interesse for oss å kunne se etter likheter og forskjeller i resultater fra Bodø, Tromsø og Kristiansand, men også mellom de andre nordiske byene som deltar.

Tromsø

For å skape en tryggere digital hverdag for unge og minoriteter i Tromsø, er det tildelt midler til å gjennomføre prosjektet Trygg digital by. Tidligere undersøkelser viser at flere unge i Tromsø har utfordringer med psykisk helse og at en del av årsaken er at de blir utsatt for hat på sosiale medier.

Tromsø ønsker å utarbeide en handlingsplan for digital forebygging og motvirke identifiserte utfordringer som rus, psykisk helse og hat mot samer og LHBTQ+-personer. Kommunen vil spre kunnskapen til fagpersoner som kan ha nytte av den. Et overordnet mål for Tromsø kommune er å bidra til et trygt digitalt klima for meningsytringer og debatt i kommunen.

REFLEKSJONER OG LÆRINGS-PUNKTER

Prosjektene som er gjennomført har gitt kommunene verdifull læring og kunnskap som de kan bygge videre på, og som oppsummeres nedenfor.

Netthets rammer skjevt

Det er grundig dokumentert at hets, sjikane og usunn debattkultur kan føre til selvsensur og dårligere rekruttering til lokaldemokratiet. Trygg digital by-analyser har dessuten vist at hets og sjikane i den digitale debatten rammer skjevt, og rapporter fra KS og Telemarksforskning/C-Rex har beskrevet hvordan digital sjikane virker negativt på engasjementet og rekrutteringen til lokalpolitisk arbeid. Det at noen grupper i samfunnet rammes hardere av netthets, kan føre til at de unnlater å ytre seg offentlig. Dette er problematisk fordi noen mennesker er mer sårbare og utsatte for hatefulle angrep, samtidig som den demokratiske samtalen blir mindre mangfoldig og representativ.

Dette bakteppet viser at forebyggingsstrategier må innrettes bredt og treffe unge og voksne på ulike arenaer. Mange virkemidler må tas i bruk og grunnleggende kunnskap om hvordan sosiale medier påvirker oss må formidles og diskuteres.

Hensyn til personvern og GDPR

Det kunne vært fordelaktig å vite mer om hvem som ytrer seg hatefullt, men hensynet til personvernlovgivningen gjør dette umulig å undersøke. Hensyn til personvern og GDPR kan gjøre denne typen arbeid mer utfordrende, og noen prosjekter vil ta lenger tid å få godkjent. Nordic Safe Cities har en rekke tiltak på plass for å overholde personvernlovgivningen. Dette innebærer blant annet:

- Å anonymisere alle kommentarer.
- At man kun kan se innholdet i kommentaren og ikke hvem avsenderen er.
- At kun data fra åpne Facebook-grupper med mer enn 2000 medlemmer analyseres.
- At data slettes fortløpende etter at analysene er gjennomført.
- At eventuelle kommentarer som deler sensitive personopplysninger blir slettet.

Barn og unges digitale kompetanse

TikTok er et eksempel på en plattform som kan være utfordrende å forholde seg til. I dag har TikTok over én milliard brukere og er svært populær blant barn og unge. Det er godt kjent at det finnes en stor andel hatefullt og ekstremistisk innhold på denne plattformen, og unge kan potensielt utsettes for slikt innhold flere ganger daglig. Dette er problematisk, og blir ytterligere problematisert ved at kommunalt ansatte i dag ikke har lov til å ha appen på sine telefoner. Flere i nettverket uttrykker bekymring for unges bruk av TikTok og for hvordan de kan håndtere dette. De kjenner til mye av innholdet som spres der, men handlingsrommet deres er svært begrenset når de selv ikke er til stede på plattformen.

Denne utfordringen viser igjen hvorfor det er nødvendig å samarbeide med flere aktører, og spesielt med sivilsamfunnet og en ny type frivillighet som kan kalles «den digitale frivilligheten»,

som kan spille en viktig rolle i styrkingen av demokratisk deltagelse i Norge. Vi ser en økt interesse hos flere av medlemsbyene for kompetanse og handlekraft på feltet, og dermed en stor interesse for Trygg digital by. Tettere samarbeid med skoler og lærere er også hensiktsmessig. Dette krever imidlertid økt kompetanse hos lærere for å undervise i digital trygghet, kildekritikk og mis-/desinformasjon.

ANALYSE AV DET DIGITALE DEMOKRATIET I NORGE

Nordic Safe Cities har gjennomført en analyse av hatytringer på norske offentlige Facebook-sider sammen med Analyse & Tal og Common Consultancy. Ved hjelp av en ny språklig algoritme var det mulig å analysere all tekst i kommentarfeltene på Facebook-sidene til norske politikere, medier, offentlige personer og offentlige debatt-sider i perioden 1. januar 2020 til 27. september 2022.

Resultatene i rapporten viste at:

- ☰ Av 10,5 millioner kommentarer var 177 077 (1,7 %) språklige angrep, hvorav nesten 41 000 (0,4 %) var hatprat.
- ☰ Muslimer mottar langt den største andelen av angrep og hat i kommentarfeltene med nesten 30 % av det totale antallet.
- ☰ Kvinner mottar den nest største andelen av angrep og hat i kommentarfeltene med nesten 17 % av det totale antallet.
- ☰ Kommentarfeltene på politikernes Facebook-sider har den største andelen språklige angrep. 1,7 % av de 2,2 millioner kommentarene på politikeres Facebook-sider kan kategoriseres som hatprat.
- ☰ Representanter fra Fremskrittspartiet (FrP) dominerer listen over politikere med flest språklige angrep i sine kommentarfelt, etterfulgt av politikere fra Miljøpartiet De Grønne (MDG). De språklige angrepene rettes både mot andre grupper i samfunnet og mot politikerne selv.
- ☰ De temaene som i størst grad setter fyr på nett-debatten er: Islam, kriminalomsorg, kriminalitet, integrering og rettspraksis.

Funnene bekrefter tidligere undersøkelser av hatprat og språklige angrep i sosiale medier, men er den mest omfattende analysen i sitt slag som er gjort i Norge.

Bak analysen ligger en unik algoritme og maskinlæringsteknologi. Algoritmen er opplært i norsk språk og gjør det mulig å kartlegge språklige angrep i store datamengder. Koden for algoritmen er gjort offentlig tilgjengelig slik at alle som forsker på eller jobber med digital forebygging nå kan bruke den.

Referanse nedlastbar: <https://nordicsafecities.org/wp-content/uploads/Verbal-attacks-and-hate-speech-in-the-public-debate-on-Facebook.pdf>

LOKAL ANALYSE I KRISTIANSAND

I den brede offentlige samtalen direkte forbundet med Kristiansand fant analysen at:

- ☰ Det var 14 prosent hat og hets når samtalen handlet om LHBT+ og etniske minoriteter.
- ☰ Det var 7 prosent hat og hets mot unge.

I den politiske debatten på politikeres og partiers offentlige Facebook-profiler viser analysen at:

- ☰ Samtalen er overordnet god.
- ☰ Når det dukker opp hatefulle ytringer er det nasjonal politikk og integrering og innvandring som polariserer.
- ☰ Når det er hets så er det nasjonale politikere og muslimer som mottar det i størst grad.

LOKALVALGANALYSER I BODØ, KRISTIANSAND OG TROMSØ

- ☰ På bakgrunn av resultatene av kommunevalget i Bodø, Kristiansand og Tromsø vil det utføres en komparativ analyse rundt den offentlige samtalen i forbindelse med valget for å sammenligne utfordringer og mulige løsninger.

UNG
Motkraft

POTENSIALET FOR SAMARBEID

DE FRIVILLIGE ORGANISASJONENES ROLLE

De frivillige organisasjonene spiller en sentral rolle i den norske og nordiske velferdsmodellen. De bidrar med store verdier til samfunnet gjennom aktivitetene de driver og gjennom den til-liten som utvikles mellom deltakerne i aktivitetene. På tjeneste-området har frivillige organisasjoner ofte vært stifinnere som har etablert alt fra nye tjenester, institusjoner og behandlingstilbud til nye arbeidsmåter og metoder for å involvere brukere.

De frivillige organisasjonene spiller en sentral rolle i demokratiet fordi de fleste er formelle demokratier og fungerer som en skole i demokrati. Dessuten artikulere de interesser overfor stat og kommune og fungerer dermed som et kritisk korrektiv til hvordan kommunale tjenester bør utformes, lokale utfordringer håndteres og lokalsamfunnet bør utvikles.³⁵ Mye av innsatsen er ulønnet og dugnadsbasert. I de fleste kommuner finnes et stort antall frivillige organisasjoner fordelt på temaer som idrett, kultur, religion, helse, miljø, humanitært arbeid, bo-områder (velforeninger/borettslag/sameier) og foreninger for smale interesser.

BRED DELTAKELSE

Alle byene har aktive samarbeid med ulike sivilsamfunnsorganisasjoner i sine prosjekter. Det dreier seg delvis om lokale eller regionale organisasjoner, men også om ideelle og frivillige organisasjoner som dekker hele Norge.

Sivilsamfunnsaktører som har deltatt i en eller flere kommuner:

Dialogforum Østfold, Litteraturhuset Fredrikstad, Minotenk, Redd Barna, Utøya (EWC), Ungdomsparlamentet (Fundatum), Nansen Fredssenter, Spillsenteret i Kristiansand, Kudos, YDA, Demokratinetverket i Kristiansand med rundt 40 organisasjoner, En by for alle, Arkivet freds- og menneskerettighets-senter, Kirkens bymisjon, Stiftelsen 10. august, muslimske menigheter i Bærum, Stopp Hatprat, Faktisk.no, Samarbeidsrådet for tro- og livssynsamfunn i Oslo, KFUM-KFUK, og Røde Kors.

Flere av organisasjonene er typiske medlemsorganisasjoner med individuelle medlemmer, andre er organisert som ideelle stiftelser. Et fellestrekk er at de fleste har lønnet personale med en profesjonell fagbakgrunn, ofte kombinert med tung realkompetanse. Organisasjonene har opparbeidet seg spisskompetanse på temaer som diskriminering, toleranse, menneskerettigheter, ytringsfrihet, ungdomsmedvirkning, demokratibygging og deltakelse og inkludering i fritidsaktiviteter. De vet hvordan en skal tilnærme seg ungdom generelt og sårbar ungdom spesielt, og kan bruke konkrete metoder for medvirkning og deltakelse.

«*Gjennom deltagelse i Trygg by Norge har Minotenk fått tilgang på kunnskap og nettverk som er svært verdifullt for vårt arbeid for inkludering og mangfold, og mot rasisme, utenfor-skap og ekstremisme.*»

(Lisa Esohel Knudsen, Nestleder, Minotenk)

Gjennom Trygg by Norge har kommunene fått muligheten til å møte frivillige aktører som har kompetanse som overskrider og kompletterer den kommunen selv har. I noen grad har kommunene måttet betale for denne kompetansen og innsatsen, blant annet gjennom prosjektmidler fra Gjensidigestiftelsen. I andre tilfeller har den sivile innsatsen vært en naturlig del av organisasjonenes virke og har vært finansiert gjennom andre kilder eller av organisasjonene selv.

Andre som har bidratt

Medlemsbyene har også samarbeidet med nasjonale og internasjonale organisasjoner, universiteter og forskningsinstitutter – som også har bidratt med innsats og kompetanse på et mangslungent og kompetansekrevede felt.³⁶

Det Europeiske Wergelandsenteret, Europarådet, FN-sambandet, NRK, Morgenbladet, HL-senteret (Dembra), OsloMet (Democit), Dialogpilotene (UiO, Teologisk fakultet), C-REX (Senter for ekstremismeforskning, UiO), Institutt for samfunnsforskning, DARE-programmet (OsloMet/NOVA), ulike RAN-nettverk (EU)³⁷ og Erasmus+-programmet (EU).

Utover dette kommer selvsagt en rekke kommunale og fylkeskommunale aktører som har bidratt med engasjement, ressurser og kompetanse: Fritidsklubber, ungdomshus, ungdomsråd, grunnskoler, videregående skoler, engasjerte lokalpolitikere og særlig bibliotekene som spiller en stadig viktigere rolle som demokratisk arena.

Politiet har deltatt gjennom det ordinære kriminalitetsforebyggende arbeidet som også inkluderer forebygging av radikaliserings og ekstremisme. Politiet spiller en særlig viktig rolle i å sikre ytringsfriheten gjennom at personer og grupper med kontroversielle synspunkter får anledning til å ytre seg, men også ved å gripe inn, etterforske og anholde i tilfeller hvor ytringene rammes av straffeloven. Dette gjelder blant annet visse former for hatytringer, trusler, hensynsløs atferd, vold eller hærverk rettet mot personer med lokale politiske verv eller mot andre som ytrer seg i den offentlige debatten.

Det store antallet internasjonale statlige, sivile og kommunale aktører som har deltatt i dette arbeidet, har ført til en rekke samhandlingserfaringer ute i de enkelte kommunene. Et poeng med å utvikle et opplegg for egnevaluering og læring (jf.

«Trygg by loop»), er at denne samhandlingen må analyseres lokalt slik at en kan identifisere hva som fremmer og hemmer den, slik at arbeidet og måloppnåelsen kan forbedres.

Siden Trygg by Norge-kommunene befinner seg helt i front når det gjelder å forebygge radikaliserings og ekstremisme gjennom demokratibyggende tiltak, er det ønskelig at disse samhandlingserfaringene systematiseres og analyseres – gjerne gjennom en ekstern forskningsinnsats.

REFLEKSJONER OG LÆRINGSPUNKTER

Behov for mer kunnskap og utprøving

Erfaringene fra Trygg by Norge-samarbeidet viser at flere av kommunene har strevd med å finne en struktur for samarbeidet med frivillige organisasjoner. Kunnskapen om hvem de relevante organisasjonene er, hva de har av tilbud og kunnskap, måten de kan samhandle på og hva som er mulig innenfor anskaffelsesregelverket, er noen av problemstillingene som er diskutert i nettverket. Dette feltet bør utforskes nærmere og nettverket kan med fordel jobbe videre med tematikken sammen med for eksempel Frivillighet Norge og forskere på feltet.

Spesialisert kompetanse finnes i sivilsamfunnsorganisasjoner

Flere kommuner har fått øynene opp for at mange sivilsamfunnsorganisasjoner har spesialisert kompetanse innenfor feltet radikaliserings og ekstremisme. Flere har også gode opplæringskonsepter for demokratilæring og styrking av unges medborgerskap som kan benyttes av blant annet skoler, fritidsklubber og ungdomsråd. I prosjektiden har det blitt aktualisert at alle gode tilbud burde synliggjøres og markedsføres bedre overfor kommunene. Det er ikke nødvendig for kommunene å «finne opp hjulet» på nytt.

Gode arenaer for dialog og demokratiopplæring

I prosjekttiden har det blitt tatt i bruk en rekke gode arenaer for meningsbrytning, dialog, arrangementer, opplæring og utstillinger. Dette har vært skoler, biblioteker, ungdomsklubber, kulturhus, torg og scener i lokalmiljøet. Digitale rom er også benyttet.

Felles mål og bred tematisk ramme engasjerer flere

En rekke organisasjoner som ikke har som formål eller oppgave å forebygge hat og ekstremisme, er også invitert til samarbeid om noen av prosjektene. Det kan være organisasjoner som representerer utsatte grupper, minoritetsgrupper og trossamfunn, eller andre som har ønske om å bidra til å redusere utenforskap, polarisering i lokalsamfunnet eller fremme demokratiet.

Disse kan vise engasjement for temaet og vilje til å delta. Parter som har liknende erfaringer med å bli utsatt for hets og trusler, for eksempel organisasjoner som representerer homofile og islamske trossamfunn, kan imidlertid være svært ulike og føle det fremmed å skulle samarbeide. Noen av erfaringene fra kommunene peker på behovet for å få felles forståelse for eksempel om hatefulle ytringer og hatkriminalitet, kunnskap om hva som er mulig å gjøre og en plattform hvor organisasjoner kan samarbeide seg imellom og med kommunen.

Å SKAPE OG LÆRE SAMMEN

Med Trygg by Norge-initiativet har vi ønsket å etablere et fortrolig nettverk mellom kommuner, sivilsamfunn, praktikere og fagpersoner. Hensikten har vært å legge grunnlaget for gjensidig utveksling av erfaringer, kunnskap, suksesser og feil. Et slikt fundament bidrar til å sikre at lokale praktikere ikke står alene eller starter fra et uoversiktlig utgangspunkt innen et felt så dynamisk og komplekst som forebygging av ekstremisme og radikalisering.

Evalueringen av nettverket i løpet av de tre årene det har eksistert, har vektlagt graden av engasjement i selve nettverket og viljen til å dele erfaringer og kunnskap, samt å innarbeide dette i egen konseptutvikling.

Selve evalueringsprosessen har vært et grunnleggende element i satsingen Trygg by Norge. For å etablere lokale initiativ som ytterligere skalerbare konsepter, er det avgjørende at det ligger kunnskapsbaserte refleksjoner og erfaringer bak. I avsnittet «Veien videre» om «Trygg by loop» blir dette forklart nærmere.

Gjensidigestiftelsen og Nordic Safe Cities har aktivt forsøkt å etablere nettverk gjennom jevnlige møter og seminarer med norske kommuner som er en del av satsingen Trygg by Norge. Hvert år har partene organisert og gjennomført et todagers arbeidsmøte for kommunenes og deres samarbeidspartnere.

« Det er mange i norske kommuner som jobber for å skape tryggere og inkluderende lokalsamfunn for unge mennesker. Til tross for at vi er mange, er det sjeldent vi får muligheten til å møte hverandre for å dele erfaringer, diskutere utfordringer og feire våre suksesser. Trygg by Norge arbeidsmøtet ga oss tid og sted til nettopp det!»

(Mahira Karim, Rådgiver, Det Europeiske Wergelandsenteret)

Etter hver samling har deltakerne mottatt et spørreskjema for å gi tilbakemelding om innholdet i programmet, det sosiale programmet og mulighetene til å foreslå forbedringer til neste samling. Kommunene har også deltatt i forberedelsene til samlingene for at programmet skal møte deres faglige behov på en best mulig måte.

Etablering av et nettverk på tvers av Norge der aktørene blir hverandres fortrolige kollegiale sparringspartnere har vært prioritert som et viktig grunnelement gjennom satsingen. Ekstremisme, polarisering, hat og demokratisk mistillit er sensitive temaer å jobbe med i egen kommune. Trygg by Norge bygger på en grunnleggende overbevisning om at disse ikke kan løses isolert, men bør adresseres på tvers av organisasjoner, fagområder og kommunegrenser. Før man når ut for å få hjelp til disse sensitive problemene, er det imidlertid avgjørende å ha en trygg relasjon til hverandre.

« I en verden der demokratiske verdier og sosialt samhold er stadig under press - også her hjemme, har Trygg By-initiativet vært en verdifull plattform for å dele erfaringer, lære av hverandre, samt bygge sterke nettverk.»

(Laila Bokhari, Styremedlem, Nordic Safe Cities)

HVA HAR VI LÆRT?

Det er krevende å innføre og jobbe med én utviklings- og dokumentasjonsmodell i 12 kommuner.

Det har ikke vært enkelt å etablere bruken av den felles utviklings- og dokumentasjonsmodell Trygg by loop på tvers av mange ulike aktører i 12 forskjellige byer. Dette skyldes at vi har jobbet med modellen i en kommunal forebyggingskultur hvor egevaluering ikke er prioritert i like høy grad som gjennomførelsen av aktiviteter. Modellen er imidlertid nå etablert og utbredt blant flere deltakende aktører, og denne prosessen har i seg selv bidratt til å skape et fornyet fokus på viktigheten av evaluering og en læringskultur blant deltagerne. Faglig støtte fra Nordic Safe Cities og Gjensidigestiftelsen har drevet frem mer refleksjon og dokumentasjon av byenes egne resultater, virkninger og læringer. Vi begynner etter tre år å se at det foregår økt deling av konsepter og produkter som kan brukes mellom byene, blant annet på grunn av et felles språk for resultater og læring fra Trygg by loop.

Uformell relasjonsbygging tar tid

Å arrangere møter, både digitalt og fysisk, er en naturlig forutsetning for å etablere samarbeid og nettverksbygging. Trygg by Norges videre tilnærming med å etablere arenaer hvor fagpersoner i kommunen kan utveksle kunnskap og erfaringer, utvikle og diskutere nye løsninger og uformell samhandling seg imellom, er basert på en overbevisning om at man ikke kan tvinge frem gode kollegiale fellesskap og gjensidige relasjoner. Disse oppstår i situasjoner hvor det er god tid til å møtes – både faglig og personlig.

Felles digital delingsplattform ikke hensiktsmessig

Etter tre-årsperioden med Trygg by Norge-samarbeidet og til tross for gode resultater og tilbakemeldinger på nettverket, er det fortsatt viktig å være selvreflekterende og kritisk. Nordic Safe Cities og Gjensidigestiftelsen har hatt fysiske møter med alle de 12 norske medlemskommunene, i tillegg til de generelle statusmøtene på nett og de fysiske samlingene. Nettverket er avhengig av folk som bruker det på tvers og uavhengig av spesielt arrangerte møter. Derfor ble det opprettet en Facebook-gruppe der alle deltakerne er medlemmer. Hensikten med denne gruppen var at det utenfor årets planlagte møter fortsatt var mulig å utveksle erfaringer og dele suksesser og feil. Gruppen skulle også fungere som en intern kunnskapsbank. Denne gruppen viste seg imidlertid ikke å bli brukt i noen særlig grad.

På den ene siden kan dette være et tegn på at det burde vært gjennomført flere møter og sammenkomster, da de som ble arrangert ikke var tilstrekkelige til å etablere relasjoner eller at disse relasjonene ikke ble brukt utenfor møtene. Samtidig kan mangelen på aktivitet være misvisende. Hensikten med nære kolleger er å nå ut direkte ved å sende en e-post eller ringe hverandre. Selv om Facebook-gruppen er inaktiv, er den derfor ikke et tegn på en mislykket tilnærming til å etablere et aktivt nettverk. Den har imidlertid ikke fungert som den kunnskapsbanken den var ment å være.

Involverer ungdom

En annen kritisk refleksjon, er om arbeidet med å utforme det faglige innholdet for fagfolkene delvis har neglisjert målgruppen for hvem samlingene handler om. I arbeidet med å styrke lokaldemokratiet og forebygge ekstremisme er det viktig å ikke jobbe i et vakuum. Det er avgjørende at tiltakene som utvikles er målrettede og tilpasset målgruppen. For å oppnå ønsket

resultat er det derfor viktig å involvere målgruppen i diskusjonene. Den kritiske refleksjonen er dermed at arbeidet med å invitere et bredt spekter av fagfolk, politi, kommune, forskere og praktikere til samlingene, har gitt begrenset plass til målgruppen selv, for eksempel ungdom. Framover bør dette være en større prioritet, fordi det er avgjørende at disse blir invitert inn i arbeid som berører dem selv.

Del 3

VEIEN VIDERE

– Å BYGGE DEMOKRATISK KULTUR BLANT BARN OG UNGE LOKALT

BAKGRUNN

De skandinaviske kommunene er trolig verdens mest komplekse organisasjoner målt i antall oppgaver. De norske kommunene har ca. 200 lovpålagte oppgaver og en rekke ikke lovpålagte, men likevel nødvendige oppgaver. Noen oppgaver er særlig krevende og involverer mange aktører hvis de skal håndteres på en god måte. Demokratibygging er en slik oppgave, hvor mange kan spille en rolle i løsningene. Skal en dra nytte av interne og eksterne ressurser og kompetanse må noen koble disse sammen. Deretter må dette oversettes til enkeltstående tiltak som igjen må koordineres. Hvis ingen er i stand til å knytte disse trådene sammen, skjer det enten ikke noe, eller sannsynlige gode tiltak og aktiviteter mislykkes fordi alle brikker ikke er på plass. Det krever en helhetsmodell og systemtenkning for å frigjøre potensialet som ligger i samarbeidet mellom kommunen og frivillighet om demokratibygging.

Underveisevalueringene av lokale konsepter i Trygg by Norge peker på noen erfaringer for å utvikle en helhetlig innsats for å bygge demokratisk kultur sammen med barn og unge. Det er utfordrende å overføre et vellykket arbeid fra ett sted til et annet, og da er det viktig å forsøke å beskrive risiko- og suksessfaktorer og bærende elementer i et konsept. Med samlet erfaring og læring på tvers av en rekke kommuner, skisserer vi en modell og hensiktsmessig ramme for hvordan norske kommuner kan styrke ungdomsmedvirkning i praksis. Dette kan forhåpentligvis være til inspirasjon for at flere kommuner kan arbeide systemisk og systematisk med demokratibygging.

Om demokratibygging

Demokrati, medborgerskap og barn og unges medvirkning er aktualisert i Norge de siste årene. Eksempler på dette er en økt forventning til norske kommuner om barn og unges medvirkning i plan- og reguleringsarbeid, i elevråd og ungdomsråd, og synliggjøring av unges rett til medvirkning i eget liv i kommunale tjenester. I tillegg viser den offentlige samtalen om demokratiets utvikling en bekymring for framtiden, og demokratisk kompetanse har fått en tydeligere rolle i skolen. Noe av dette arbeidet følges også av formelle krav, for eksempel lovfesting av ungdomsråd i norske kommuner.

En del forskning beskriver barn og unges deltakelse i demokratiet og variasjoner i hvem som deltar og hvorfor. Det finnes mindre kunnskap om hvordan man i praksis kan bygge demokratisk kultur og kompetanse blant barn og unge, selv om det også her er i ferd med å bli bedre. Samtidig er dette et klassisk «wicked problem» der målene er mange og sammensatte, antallet aktører involvert er stort og det eksisterer i liten grad en oppskrift man kan benytte seg av.

Da flere kommuner startet arbeidet med å styrke demokratisk kultur med barn og unge så de at:

1. Det er behov for å forene mange ulike aktører i arbeidet med å bygge demokratisk kultur, og særskilt bygge partnerskap mellom sivilsamfunnet og offentlige virksomheter.

2. Samarbeid som ivaretar medbestemmelse basert på den enkelte aktørs ressurser og behov, kan styrke partnerskapet/samarbeidet og skape (mer) demokratisk kultur.

3. Det er viktig at barn og unge opplever at arbeidet har integritet og er «ekte». Dette stiller store krav til at medvirkning gjennomsyrrer arbeidet og at de formelle strukturene for barne-, ungdoms- og elevdemokrati er reelt. Når de unge ses som likeverdige samarbeidspartnere i planlegging, gjennomføring og møter, legger det grunnlag for styrking av demokratiet i praksis.

4. En fler-nivå-tilnærming er hensiktsmessig når vi ikke helt vet veien frem til målet. Det betyr innsatser rettet mot barn og unge, grupper og enkeltindivider med ulik metodikk, forskjellig utvalg barn, unge og voksne, på ulike arenaer og med forskjellige temaer.

Prosjekterfaringene så langt er at hypotesene stemmer, og også at det er mulig å oppnå stort engasjement og synergieffekter ved slik organisering og framgangsmåte. ved slik organisering og framgangsmåte.

DEMOSMODELLEN

– MOT EN MODELL FOR DEMOKRATISK KULTUR MED BARN OG UNGE

Mål

Å bygge demokratisk kultur med barn og unge i en norsk kommune.

Faglig grunnlag

Dersom man skal arbeide kunnskapsbasert med bygging av demokratisk kultur må man basere arbeidet på en kombinasjon av praksiserfaring, medvirkning fra barn, unge og relevante voksne, samt forskning og kunnskap på feltet. Pedagogikk og didaktikk i formell og uformell opplæring har underveis i perioden blitt mer og mer interessant: Hvordan kan vi skape eller legge til rette for engasjement og deltakelse hos barn og unge? Det er sentralt å ta utgangspunkt i de unges ressurser og ung-til-ung-formidling skal vektlegges.

Samarbeid kommune/sivilsamfunn

Det er sentralt å etablere et partnerskap på tvers av skillelinjer mellom frivillighet, sivilsamfunn og offentlige virksomheter/aktører. Både fordi det har stor verdi å etablere et felles helhetlig partnerskap som favner alle eller de fleste relevante aktører, men også fordi offentlige og frivillige aktører bidrar med forskjellige roller og perspektiver. Sivilsamfunnet representerer en viktig arena for demokratisk deltakelse gjennom fritidsaktiviteter, frivillig arbeid og også et «lim» i lokalsamfunnet som bygger fellesskap, engasjement og demokratisk kultur. Det er viktig at partnerskapet er like-

verdige og at det sammenfaller med et reelt samarbeid også på andre områder i kommunen. I Trygg by Norge har vi sett eksempler på at de mest sentrale partnerne har vært skoler, fritidsklubber og bibliotek (kommunale), samt frivillige organisasjoner som driver med interreligiøst dialogarbeid og litteraturhus. I tillegg bør det etableres partnerskap med sentrale regionale og nasjonale organisasjoner, kompetanse- og ressursmiljøer som kan bidra til både aktiviteter og kvalitet på arbeidet. Eksempler på disse er Minotenk, Faktisk.no, Det Europeiske Wergelandsenteret, HL-senteret og Stiftelsen Utøya.

Struktur for barne-/ungdoms- og elevdemokrati

I norske kommuner finnes det etablerte formelle strukturer for barne-, ungdoms- og elevdemokrati der de mest opplagte eksemplene er elevråd på skoler og ungdomsråd for kommunen. Selv om man mange steder har hatt disse strukturene over lang tid, har det vært stor variasjon i både kvalitet på og engasjement for arbeidet. Det er vårt inntrykk at dette gjelder mange norske kommuner. Samtidig er dette en svært viktig suksessfaktor, fordi arbeidet med å bygge demokratisk kultur i kommunen i liten grad vil bli anerkjent av barn og unge hvis ikke kommunen selv klarer å legge til rette for barne- og ungdomsmedvirkning gjennom egne kanaler. Et forbedrings- og utviklingsarbeid for elevråd og ungdomsråd er derfor sentralt. Det er ingen grunn til å tenke at dette bør være «perfekt» før oppstart. Arbeidet med Hovedavtalen for elevdemokrati har spilt en viktig rolle i dette.

Målgrupper og arenaer

Hovedmålgruppe er alle barn, unge og unge voksne i Norge. Det er viktig å jobbe for at de som involveres i demokratikonsepter gjenspeiler hele barne- og ungdomspopulasjonen, og at det jobbes spesielt for å involvere grupper som er underrepresentert. Der er

for eksempel mangel på religiøs representasjon i norske organisasjoner. Dette kan virke demotiverende for ikke-etniske norske unge. Man bør samtidig huske å skape tilbud for unge som ikke snakker norsk eller som ikke er like gode i norsk. Inkluderingen av unge bør dessuten ta høyde for dem som har en travel hverdag, men som fremdeles ønsker å delta i aktiviteter eller programmer.

Sekundærmålgruppe er voksne ressurspersoner som er involvert i demokratiarbeid, både gjennom kommunale virksomheter (skole, bibliotek, fritidsklubber, kultur) og i sivilsamfunnet (ansatte og frivillige i sivilsamfunnsorganisasjoner).

Det er hensiktsmessig å velge ut én eller flere arenaer der man ønsker å bygge demokratisk kultur. Dette kan rettes mot skoler, fritidsklubber og biblioteker, men det finnes også andre aktuelle arenaer. Et opplagt eksempel er deltakelse i sivilsamfunnet, med engasjement i organisasjoner eller frivillig arbeid. Det hadde også vært spennende med arbeid for å bygge demokratisk kultur i barnehager.

Organisering

Demokratikonseptene i Trygg by Norge følger langt på vei en ordinær prosjektorganisering gjennom formell administrativ og politisk forankring i kommunen, forankring i ledelse hos sivilsamfunns partnere og prosjektkoordinatorer som følger opp det praktiske arbeidet. En viktig suksessfaktor har vært det som ofte kalles «prosjektgruppen» – en gruppe der de mest sentrale samarbeidspartnerne deltar som møtes jevnlig og har både formelle og uformelle funksjoner.

Det er viktig at unge involveres reelt i prosjektarbeidet, at deres stemme høres og vektlegges også i organisering og prosjektarbeid. Reell medvirkning kan skapes gjennom at de unge selv bidrar med sine ressurser både i målsetting, fremdriftsplan, gjennomføring og evaluering.

Møteplasser

Et sentralt mål i Trygg by Norge har vært å samle engasjerte mennesker – både barn, ungdommer og unge voksne – men også voksne ressurspersoner. Å skape aktiviteter og møteplasser krever at de unges medvirkning vektlegges. Når de unge får erfaring og trygghet i å planlegge og lede aktiviteter med veiledning, kan de selv bli fremtidige arrangører og drivere av demokratisk kultur.

De unge kan skape

- Ungdomskonferanse
- Elevrådsseminar
- Demokratiforum
- Trygge debatter
- Kreative verksteder

Konsepter i verktøykassen

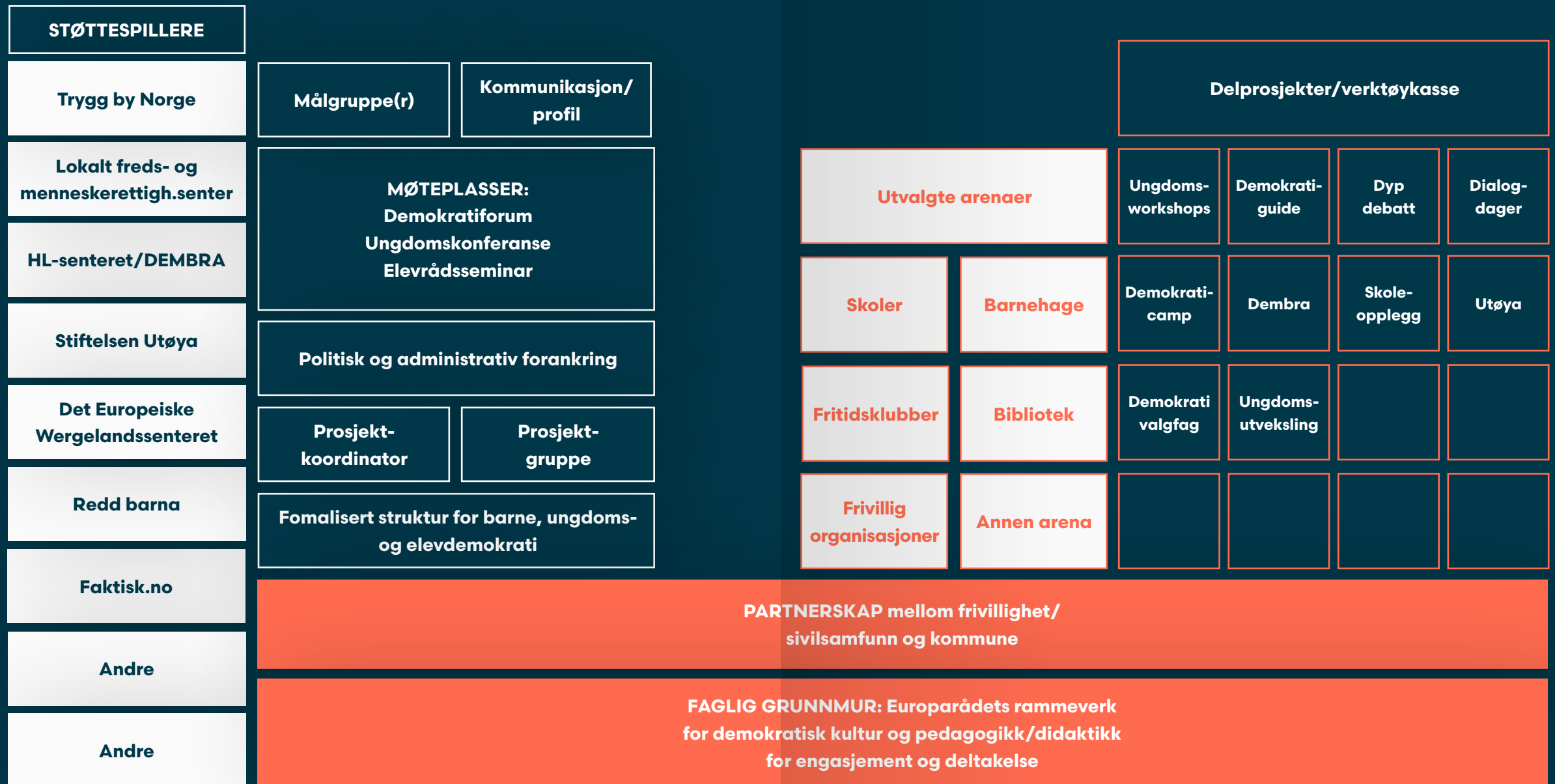
Eksempler på ulike konsepter og tiltak som kan etableres av en eller flere aktører sammen:

- Ungdomsworkshops
- Dyp debatt
- Trygg debatt hvor de unge selv står for gjennomføring
- Sofasamtaler med gjester
- Skoleopplegg
- Dialogdager i skolen
- Demokratiguider
- Democraticamp
- Dembra
- Demokrativerksted på Utøya
- Bruk av minnesteder lokalt
- Demokrati-valgfag

Nedenfor vises modellen som er beskrevet ovenfor.

HELHETLIG MODELL

– FOR Å BYGGE DEMOKRATISK KULTUR I X KOMMUNE

Modell: Helhetlig for å bygge demokratisk kultur i en kommune.
 Utarbeidet av Fredrikstad kommune.

«TRYGG BY LOOP»

– EN UTVIKLINGS- OG DOKUMENTASJONSMODELL

BAKGRUNN OG FORMÅL

Nordic Safe Cities har i samarbeid med nordiske forskere og fagpersoner skapt en modell for å utvikle og dokumentere lokalt forebyggingsarbeid kalt Safe Cities loop – på norsk Trygg by loop. Denne modellen er integrert i søknadsprosessen og rapporteringen av konseptene til Gjensidigestiftelsen. Dessuten er den brukt som ramme for alle felles samtaler mellom nettverkets deltagere og til løpende rapportering lokalt i de enkelte byer.

Nordic Safe Cities og Trygg By Norge-samarbeidet har mål om å spre erfaringer, gode konsepter og tiltak. Dessuten bygger samarbeidet på en ambisjon om å teste og iverksette skalerbare forebyggingskonsepter videre fra nettverket og ut til kommuner over hele Norge. En forutsetning for dette er at det gjennomføres evalueringer og vurderinger av hva som er gjort og hva som har fungert bra og mindre bra. Trygg by loop er derfor et viktig verktøy for å strukturere og videreformidle lokale erfaringer i fremtiden.

Trygg by loop-modellen er etablert for å:

- 1.** Forsterke de enkelte tiltak og sikre faglig kvalitet.
- 2.** Skape en solid forandringsteori med klare skiller mellom mål og midler.
- 3.** Dokumentere resultater lokalt og sammen i et felles språk og teoretisk ramme.

Modellen tar hensyn til ekstremismefeltets natur og utfordringene som er beskrevet over, spesielt at det ikke er hensiktsmessig å kun fokusere på å forhindre de ekstreme, relativt sjeldne, alvorlige hendelsene.

I stedet tas det utgangspunkt i forskningsbasert kunnskap om hvilke faktorer som kan bidra til å øke fremveksten av hat, radikalisering og ekstremisme. Basert på dette kan man utforme tiltak for å motvirke eller dempe risikofaktorene og bygge opp motstandskraft lokalt. Det er viktig med kjennskap til sårbare grupper og lokal kontekst. Man bør også inkludere nøkkelinteressenter og sikre lokalt engasjement tidlig, slik at man får en grundig problemforståelse, bred forankring og utvikler innholdet i tiltaket på best mulig måte.

Det er viktig å presisere at modellen og bruken av egenevalueringene handler om å forbedre lokale tiltak, og ikke om å bevise effekten av tiltakene. Ansvar for å opparbeide slik kunnskap ligger i forskningsmiljøene. Trygg by Norge-nettverket har tett kontakt med flere forskningsmiljøer og er åpne for forskningsbasert evaluering eller forskerassisterte egenevalueringer av konseptene. Det pågår ekstern evaluering av noen prosjekter.

Navnet Trygg by loop viser til at vurdering, omstilling og læring er en sirkulær prosess der man jevnlig må sikre at arbeidet er på rett spor. Loop-modellen er basert på design tenkning og innovasjonsledelse og bygger på den norske Gjort-Lært-Lurt (GLL)-metoden for selvrefleksjon og forbedring³⁸, samt annen evalueringsteori. Formålet er at man jevnlig skal sette av tid til læring, reflektere over og forsøke å forklare funn underveis, og om nødvendig justere kursen for å nå tiltakets mål.

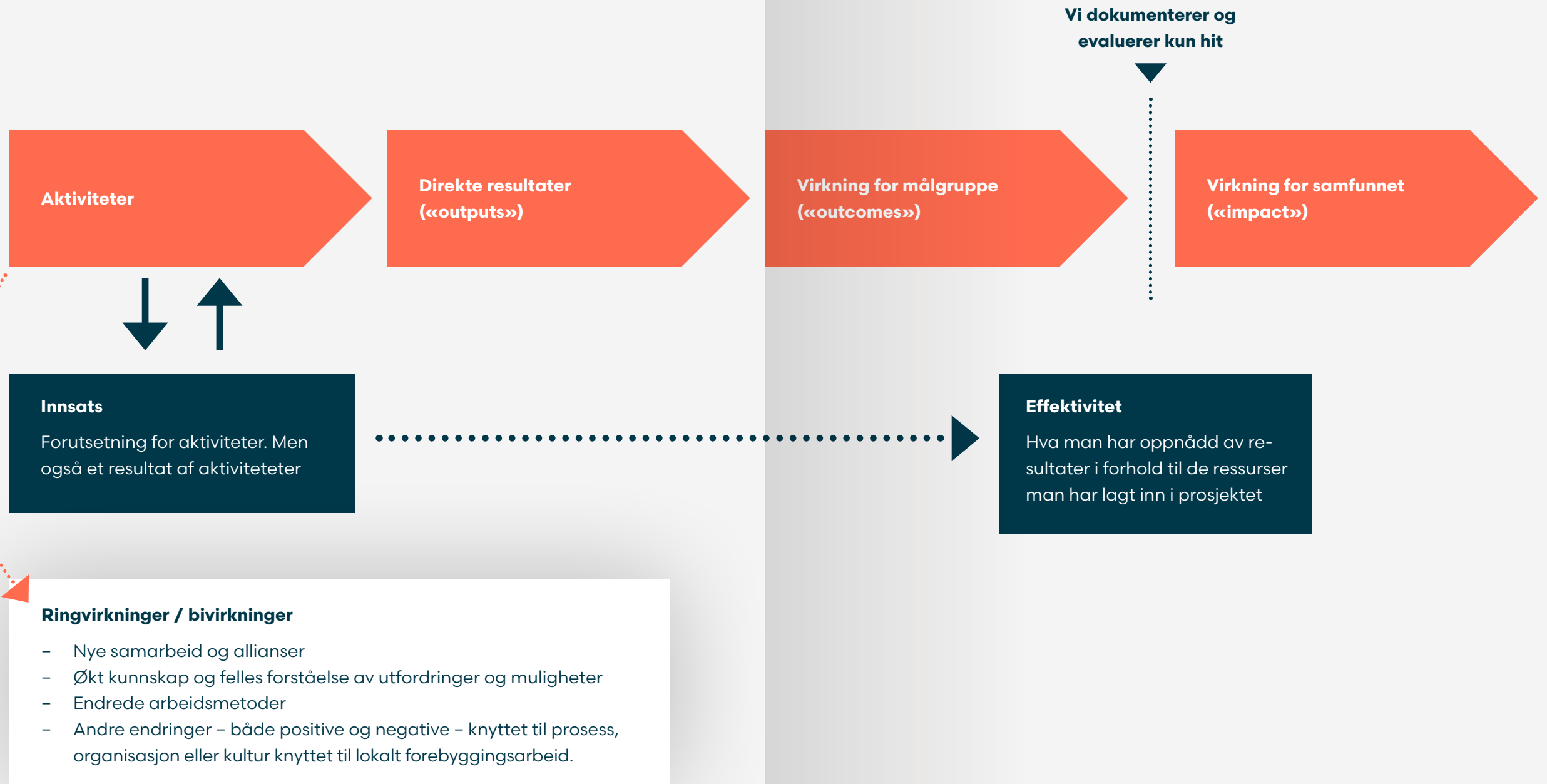
BRUK AV TRYGG BY NORGE LOOP

Ramme for å dokumentere ulike typer resultater for demokratibygging

Loopen inneholder spesifikke spørsmål knyttet til det å designe, justere og vurdere forebygging av ekstremisme på lokalt nivå, både når tiltaket skal settes i gang (AGER), gjennom jevnlig vurderinger i gjennomføringen (FØLG), og på slutten av tiltaket for å vurdere om det skal gjentas eller skaleres videre (LÆR). Modellen kan ses på som en type formativ evaluering. Det innebærer at man former og forbedrer tiltaket underveis slik at det virker på de ønskede målene og man unngår negative bivirkninger. Samtidig er det viktig å gjennomføre en evaluering til slutt hvor det oppsummeres hva man har oppnådd og lært.

Modellen bruker følgende rammeverk og konsepter for å skape en sammenhengende reise fra innsats og aktivitet til resultater som dokumenteres internt i organisasjonen og for målgruppen. På denne måten reflekteres handling, følg og lær ut fra følgende begreper:

DOKUMENTERE ULIKE TYPER RESULTATER

NOEN EKSEMPLER

Registrere innsats, f.eks:

- Penger
- Månedsverk/årsverk
 - Lønnet
 - Ulønnet
- Hva slags kompetanse
- Bygninger og utstyr som settes inn/brukes

Registrere aktiviteter, f.eks:

- Kartleggingsarbeidet som er gjort.
- Ressurser mobilisert.
- Metoder som brukes.
- Kompetanse som hentes inn/mobiliseres.
- Antall workshops, debatter møter osv.

Registrere direkte resultater, f.eks:

- Antall deltakere og om de tilhørte målgruppa.
- Produkter som ble utviklet gjennom tiltaket.

HUSK: Evaluering handler om å dokumentere og lære av både det som gikk bra og det som ikke fungerte like bra.

Virkninger for målgruppa, f.eks:

- Målgruppas opplevelse av hva de har lært eller endret.
- Antall i målgruppa som deltar i ordinære demokratiske organisasjoner eller organ.
- Endringer i svar på UNGDATA-spørsmål i kommunen.

Ringvirkninger/bivirkninger, f.eks:

- Skoleledelsen samarbeider aktivt med SLT i lokalt arbeid om å forebygge radikaliserings og hat.
- Voksne ressurspersoner har økt kunnskap om utfordringsbildet lokalt og kommunen har etablert felles tiltak.
- Frivillige organisasjoner har endret praksis i å inkludere utsatt ungdom i egne demokratiske organ.

1. AGER

DEFINER UTFORDRING OG FINN EN POSITIV VISJON

Ved oppstarten av et nytt prosjekt er det viktig å først identifisere den lokale utfordringen. Dette inkluderer å forstå hvem som er de viktigste interessentene og rette personene å involvere tidlig i prosessen. Dessuten er det viktig å være bevisst på hva som har fungert tidligere i lignende situasjoner, og om profesjonelle eller akademiske miljøer støtter tilnærmingen. Man bør også klart definere ønsket virkning, både generelt og hos målgruppen, velge riktig målgruppe og finne metoder for å identifisere, rekruttere og velge ut de rette deltakerne. Når handlingen er klart definert, må man sikre at nødvendige ressurser som penger, lokaler, utstyr og kompetanse er tilgjengelige.

Neste steg er å utarbeide en sterk forandringsteori for konseptet. I Trygg by Norge-samarbeidet har Nordic Safe Cities og Gjensidigestiftelsen bistått flere av byene i å lage slike. En forandringsteori synliggjør idealer eller mål som skal realiseres, definerer en klar og positiv retning man vil gå sammen, mobiliserer på tvers av unge, kommune og sivilsamfunn, samt hva en skal gjøre eller hvilke midler som trengs for å nå disse målene.

En forandringsteori bygges dermed opp «bakover» ved at man tar utgangspunkt i de virkningene man ønsker å oppnå og deretter synliggjør hvilke innsatser, aktiviteter og direkte resultat som trengs for å kunne oppnå disse virkningene. Å tydeliggjøre forandringsteorien innebærer å både tenke resultatorientert og evaluerende fra begynnelsen. Å definere en god endringsteori er også basert på å bruke tilgjengelig forskning og kunnskap om hva som fungerer i nettopp denne perioden. Systematisk arbeid med forandringsteorien kan benyttes i alle faser av Trygg by loop og brukes som et rammeverk for tenkning, innsamling av data og forbedring av konseptet.

2. FØLG

LØPENDE LÆRING OG TILPASNING

Underveis bør det holdes et kontinuerlig øye med utfordringen man forsøker å løse med henblikk på om de rette personene er involvert, og om de fortsatt er engasjert i prosessen. Denne oppfølgingen bør også fokusere på den umiddelbare virkningen blant målgruppen og om den samsvarer med ønsket virkning. Hvis justeringer er nødvendige, er det avgjørende å iverksette dem i denne fasen for å forbedre innsatsen.

3. LÆR

FELLES REFLEKSJON

Når konseptet nærmer seg slutten, bør det reflekteres over om utfordringen er løst på en tilfredsstillende måte. Det skal vurderes om utfordringen ble riktig identifisert eller har endret seg underveis. Evalueringsarbeidet bør understøttes av relevante aktører i konseptet. Se også på om det er nye trusler eller utfordringer som kan påvirke situasjonen på lokalt nivå i fremtiden, og hvordan det kan tas hensyn til disse i neste fase. I denne del av loopen bør det avgjørende fokuset være på om ønsket virkning og resultater er oppnådd, og om de spesifiserte målene var passende. Husk å ta med bivirkninger, både positive og negative, i evalueringen. Disse kan gi verdifull innsikt for fremtidige prosjekter. Vurder også effektiviteten i prosjektet ved å se på hvor mye ressurser som ble brukt i forhold til resultatene som ble oppnådd. Dette kan hjelpe deg med å avgjøre om prosjektet bør videreføres eller ikke.

VEIEN VIDERE I TRYGG BY NORGE- SAMARBEIDET 2024+

Partene i Trygg by Norge-samarbeidet har etter tre år høstet verdifulle erfaringer og blitt et sterkt, aktivt og lærende nettverk av fagpersoner og ledere. Dette samarbeidet vil fortsette i årene fremover, drevet av Nordic Safe Cities og Gjensidigestiftelsen i fellesskap. I den kommende perioden vil det blant annet innebære å følge opp anbefalingene fra Ekstremismekommisjonen som ble lagt frem i mars 2024 i NOU 2024:3 *Felles innsats mot ekstremisme*.

Følgende mål er satt for det videre samarbeidet:

Være et foregangsprogram

Å være i front innen forebygging krever at deltakerne har vilje, mot, tid og ressurser til å lede an på et fortsatt utforsket område. Forebyggingsarbeidet utfordrer kommunene til å skape endringer og finne nye tilnærminger til demokratibyggning, og nye modeller for digital forebygging. Dette er ressurskrevende arbeid. Derfor anbefales det at Trygg by Norge forsetter som et program for kommuner og sivilsamfunnsorganisasjoner som allerede er med og som har startet et langsiktig arbeid som er politisk forankret.

Det vil fortsatt stilles tydelige krav til deltakerne for å delta i programmet, blant annet om evaluering, samarbeid med sivilsamfunnsorganisasjoner og deltakelse på felles møtearenaer

for deling og læring. Kommuner eller andre organisasjoner som inviteres med, kan få bistand til å utvikle konsepter og informasjon som andre kommuner eller organisasjoner kan ha nytte av.

Demokratibyggning som bærende fundament

Historisk har arbeidet med å forebygge ekstremisme i Norge vært nært knyttet til å skape strategier og politikk som motvirker utenforskap. Derfor har flere av satsingene i Trygg by Norge også arbeidet med bredere demokratibyggende tiltak. Dette er fortsatt viktig arbeid, fordi det har betydning for at barn og ungdom kommer inn i positive fellesskap på skole- og fritidsarenaer. Det finnes et potensial i å styrke dette arbeidet med mål om å bygge demokratisk kultur, styrke demokratiske verdier og motstandskraften til unge mennesker og befolkningen ellers. Det ligger store utfordringer i å bidra til å skape en fri, men trygg ytringskultur i kommunene.

Utbredelse av Trygg digital by

Det er interesse fra flere kommuner for å motvirke utrygghet, usikkerhet og risikoadferd på digitale plattformer i befolkningen, og trakassering og hatytringer på nett. Flere ønsker å utforske hvordan de kan arbeide med digitale forebyggingsmetoder. Trygg digital by er en utviklingsarena for å styrke evnen til å forstå dynamikken som foregår mellom den digitale og den fysiske arenaen. Det kan derfor være et mål for noen kommuner å innlemme det digitale forebyggende arbeidet i kommunenes og sivilsamfunnsorganisasjonenes eksisterende demokratibyggning og ekstremismeforebygging.

Styrke inkluderingen av ungdom

Å bygge demokrati lokalt gjennom å styrke unges demokratiske verdier og kultur og jobbe med barn og unges digitale hverdag, krever involvering fra de unge selv. Det skal jobbes mer med å legge til rette for reell medvirkning fra ungdom i all lokal utvikling og i alle felles aktiviteter.

Skape større spillerom for frivilligheten

Det er fortsatt behov for å skape tettere samarbeid mellom kommuner og sivilsamfunnsorganisasjoner og styrke måten samarbeidet utføres på. Sivilsamfunnsorganisasjoner med særskilt kunnskap om demokratiutvikling, dialog, konflikthåndtering og spesielt ungdomsmedvirkning kan trekkes nærmere inn i samarbeidet.

Behov for forskning og evaluering

Det er et ønske om å skape en enda tettere kobling til forskningsmiljøer for å evaluere effekter av prosjektene i Trygg by Norge.

Styrke og forenkle

I prosjektarbeid er det ofte vanskelig å sette gode og presise mål, finne passende måleindikatorer og måle effekter på kort og lang sikt. Generelt er det også vanskelig å måle langsiktige effekter av forebyggingsarbeid. Fremover bør det arbeides videre med å styrke deltakernes evne til å dokumentere resultatene sine. Vi ønsker å gjøre arbeidet med programdesign og evaluering enda mer utbredt, enkelt og tilgjengelig. For dette formålet kan Trygg by loop og alle rapporteringsmodeller gjøres mer presise og enkle. Før oppstart av et tiltak bør aktørene ha en tydelig

forandringsteori for arbeidet sitt, en visjon, tydelige mål, måleindikatorer og en plan for fremdrift, gjennomføring og varighet i arbeidet. Trygg by Norge-nettverket kan være en god støttespiller og faglig ressurs for at dette skal lykkes.

Skalere konsepter

Første programperiode av Trygg by Norge har resultert i en rekke konsepter som nå er testet og viser resultater i én eller flere kommuner. Dette viser potensialet for at utvalgte konsepter kan kopieres av andre kommuner. Ett eksempel er bruken av demokratiguider ved valg som første gang ble prøvd ut i Fredrikstad, og som ble brukt i en rekke kommuner ved siste lokalvalg for å øke valgdeltakelsen. Trygg digital by-konsepter er etablert i åtte nordiske og fire norske kommuner og ønskes tatt i bruk i flere kommuner. Det er potensial for å skalere opp andre konsepter.

Et nettverk for utprøving av tiltak

Ekstremismekommisjonens rapport ble lagt frem 1. mars 2024. Den ga oversikt over kunnskapen på feltet, og foreslo tiltak som kan bidra til å styrke vår evne til å forebygge radikaliserings og ekstremisme, samtidig som sentrale verdier som åpenhet, demokrati, menneskerettigheter, rettssikkerhet og ytringsfrihet ivaretas. Dette omfatter også myndighetenes ansvar for å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale.

Kommisjonens leder og enkelte av medlemmene var til stede på flere av Trygg by Norges møter for å lytte og lære. Trygg by Norge-nettverket står klare til å prøve ut tiltak som er forslått av kommisjonen.

VEDLEGG: LISTE OVER DELTAKENDE PARTER

– EN SAMLET LISTE OVER SENTRALE SAMARBEIDSPARTNERE I TRYGG BY NORGE-NETTVERKET.

22. juli-senteret
Agder Politidistrikt
Analyse & Tall
Arendal innvandreråd
Arkivet Freds- og menneskerettighets-senter
C-REX
Carlsson Kompetanse
Common Consultancy
DARE-programmet
Deichman
Dembra
Det Europeiske Wergelandsenteret
Dialogforum Østfold
Dialogpilotene
Ekstremismekommisjonen
Erasmus+-programmet
Europarådet
Faktisk.no
Fellesverket
Flexid
FN-sambandet
Forandringshuset
Fredrikstad bibliotek

Fribyordningen
Fritt Ord
Frivillighet Norge
Fundatum
GAME Danmark
HL-senteret
Institutt for samfunnsforskning
Justisdepartementet
KFUM-KFUK
Khalifa Ihler Institute
Kirkens bymisjon
Klok produksjon
Konfliktrådet
KORUS (Kompetansesenter for rus)
KRED (Kompetanse- og ressurs-senter for datakultur)
Kriminalomsorgen
KS (Kommunesektorens organisasjon)
Kudos
Kulturhuset Bølgen
Kunnskapsdepartementet
Liberate Agency
LNU (Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner)

Litteraturhuset i Fredrikstad
Med hjerte for Arendal
Medietilsynet
Minotenk
Morgenbladet
Nansen Fredssenter
NKVTS (Nasjonalt kunnskaps-senter om vold og traumatisk stress)
Nobels Fredssenter
NORCE
Norges institusjon for menneskerettigheter
NRK
Oslo Met
Oslo Politidistrikt
Pionerkirken
Plattform
Politiet i Arendal
Politiet i Larvik
Politiet i Stavanger
Politi-høgskolen
PRESS (Redd Barna Ungdom)
PST (Politiets sikkerhetstjeneste)
RAN (Radicalisation Awareness Network)
Redd Barna

RVTS Øst (Regionalt ressurs-senter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging)
Røde Kors
Samsen kulturhus
Sentralt Ungdomsråd
Spillsenteret i Kristiansand
Stiftelsen 10. August
Stiftelsen Flux
STL (Samarbeidsrådet for tro- og livssynssamfunn)
Stopp Hatprat
Telemark innvandreråd
Tenk.no
Ungdom Mot Vold
Ungdommens bystyre
Ungdomsparlamentet
Universitetet i Agder
Universitetet i Oslo
Universitetet i Stavanger
Urban Ung
Utøya
YDA (Youth for Diversity Agder)
Øst Politidistrikt

REFERANSELISTE

1. Storhaug Dalene, P. (2023) Stortingspresidenten lot seg imponere av Fredrikstad. *Fredrikstad Blad*. <https://www.f-b.no/stortingspresidenten-lot-seg-imponere-av-fredrikstad/s/5-59-3047568>
2. Politiets sikkerhetstjeneste (2023) «*Nasjonal trusselvurdering*». Nasjonal trusselvurdering 2023
3. Store Norske Leksikon (2022) «*Sivilsamfunn*». Institutt for samfunnsforskning
4. Meld. St. 10 (2018–2019): «*Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig – Den statlege frivillighetspolitikken*». Regjeringa.
5. Trætteberg, Håkon Solbu m.fl.: «*Kommunal frivillighetspolitikk og lokale organisasjoner*». Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Bergen/Oslo 2020.
6. KS & Frivillighet Norge (2020). *Plattform for samspill og samarbeid mellom frivillig og kommunal sektor*.
7. Dalgaard-Nielsen, A. & Haugstvedt, H. (2020) «*Bridging Wicked Problem and Violent Extremism Research: A research agenda for understanding and assessing local capacity to prevent extremism*». Center for Research on Extremism.
8. PST Nasjonal trusselvurdering 2016 & 2019
9. Bjørgo T. og Gjeldsvik I.M. (2018). Utvikling og utbredelse av høyreekstremisme i Norge. I Bjørgo T. (red): *Høyreekstremisme i Norge*. PHS Forskning.
10. Nesheim m.fl. (2019) «*Gjenstridige problemer og tverretattlig samordning: Et analytisk rammeverk*». Norsk statsvitenskapelig tidsskrift, pp-28-50.
11. Koller, S. (2021) *Issue Paper: Cooperation in tertiary prevention of Islamist extremism*. DGAP-report, German Council on Foreign Relations.
12. Sivenbring, J. & Malmros, R. A., (2021) «*Collaboration in Hybrid Spaces: The Case of Nordic Efforts to Counter Violent Extremism*» Journal for Deradicalization. (29). pp-54-91
13. Sivenbring, J. & Malmros, R. A., (2021) «*Collaboration in Hybrid Spaces: The Case of Nordic Efforts to Counter Violent Extremism*», Journal for Deradicalization. (29). pp-54-91
14. Kommunesektorens organisasjon KS kartla vinteren 2019 omfanget og alvorligheten av hat og trusler mot lokalpolitikere. Dette var hovedtema på «kommunalpolitisk toppmøte» i april 2019 hvor de fleste ordførere møtes. I tillegg var dette et viktig tema for KS på Arendalsuka 2019. Temaets aktualitet har ikke blitt mindre i «kommune-Norge» i årene etterpå. I 2023 gjennomførte KS en oppfølgingsundersøkelse som viste at situasjonen for lokalpolitikere hadde blitt enda verre. Temaet ble igjen løftet fram på Arendalsuka: Flere politikere vurderer å slutte som følge av hets og trusler - KS
15. Puigsech, D. A. et al., (2018) «*Ten key principles for a local policy to prevent violent extremism*». CIDOB.
16. Koehler, D. (2017). Preventing violent radicalisation: Programme design and evaluation. I Muro, D. (red.) *Resilient Cities. Countering Violent Extremism at Local Level*. Barcelona/CIDOB.
17. Oxford Research (2017). Evaluering af initiativer til forebygelse af radikalisering og ekstremisme. Oxford Research.
18. En formulering brukt av Yngve Carlsson på Trygg by Norge Arena 2022.
19. Koehler, D. (2017). Preventing violent radicalisation: Programme design and evaluation. I Muro, D. (red.) *Resilient Cities. Countering Violent Extremism at Local Level*. Barcelona/CIDOB.
20. PST (2019). Temarapport: Hvilken bakgrunn har personer i høyreekstreme miljøer i Norge? (PST Rapport 17/12585-16).
21. PST (2016). Report: What background do individuals who frequent Islamist environments in Norway have prior to their radicalisation? (Report 16/03327).

22. Bjørgo, T., Carlsson, Y., & Haaland, T. (2001). "Generalisert hat-polariserte fellesskap: Om konflikter mellom ungdomsmiljøer i en norsk by". NIBR.
23. GAME (2023) Playmaker program. <https://game.ngo/game-denmark/playmaker/>
24. Urban Ung (2023) «PLAYMAKER» <https://urbanung.no/playmaker/>
25. FORANDRINGSHUSET (2023) <https://forandringshuset.no/>
26. Røde Kors (2023) «Fellesverket – aktivitetshus for ungdom.» <https://www.rodekors.no/tilbudene/fellesverket/>
27. FORANDRINGSHUSET (2023) «Avhopperprogram.» <https://forandringshuset.no/avhopperprogram>
28. Selands, I. & Andersen P. L. (2020) «Hva kjennetegner ungdom som går på norske fritidsklubber og ungdomshus?» Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning, pp-2-26 <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.2535-8162-2020-01-02>
29. Selands, I. & Andersen P. L. (2020) «Hva kjennetegner ungdom som går på norske fritidsklubber og ungdomshus?» Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning, pp-2-26 <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.2535-8162-2020-01-02>
30. Sand, A. L., Jacobsen G. H., Elf, N. «Fra 'ghetto' til GAME-zone – territorial stigmatisering og stedslige taktikker for selvudtrykk blant unge.» Nordisk tidsskrift for pedagogikk & kritikk. Vol, 6. <https://pedagogikkogkritikk.no/index.php/ntpk/article/view/1642>
31. IC Thinking (2023) «About IC Thinking» <https://www.ichinking.psychol.cam.ac.uk/about-ic-thinking>
32. My Country Talks (2023) <https://www.mycountrytalks.org/>
33. Ipsos, Kommunesektorens organisasjon (KS) (2023) «Hatyringer, trusler og desinformasjon mot folkevalgte»
34. Analyse & Tall (2023) «Angrep & hat i den norske offentlige debatten på Facebook» <https://www.ogtall.no/publikasjoner/angrep-hat-i-den-norske-offentlige-debatten-paa-facebook>
35. I dag har kun 18% av norske kommuner en frivillighetspolitikk. Disse samarbeider oftere med frivillige organisasjoner

- på flere områder. Dette innvirker igjen på hvordan kommunen prioriterer og samhandler med frivillig sektor. Hele 10 av de 12 kommunene i Trygg By Norge har vedtatt en slik frivillighetspolitikk. (Frivillighet Norge (2023) *Lokal frivillighetspolitikk gjør samarbeidet bedre*) <https://www.frivillighetnorge.no/politikk/lokal-frivillighetspolitikk-gj%C3%B8r-samarbeidet-bedre>)
36. Det er flere organisasjoner i opprømsingen som befinner seg i en gråsoner mellom enten det offentlige eller det sivile. Poenget med opprømsingen er fortrinnsvis å vise mangfoldet av aktører som har bidratt, ikke på hvilken side de befinner seg.
 37. Europakommisjonens RAN-nettverk (Radicalisation Awareness Network), er et paraplynettverk bestående av flere undergrupper hvor praktikere, forskere og andre som arbeider med radikaliserings og voldelig ekstremisme møtes for å utveksle erfaringer og gi anbefalinger til politikktutforming på feltet. I det alt vesentlige dreier dette seg om offentlige ansatte praktikere og forskere.
 38. Tiller, T. (1999) *Aksjonslæring – Forskende partnerskap i skolen*. Høyskoleforlaget.

Publisert av Nordic Safe Cities og Gjensidigestiftelsen, 2024
Designet av [Assembly.design](https://assembly.design)
© 2024, kopiering tillatt såfremt kilden tydelig angis.

